

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Adam Káva

Role mezinárodních soudů v ochraně životního prostředí

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Karolína Žáková, Ph.D.

Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 7. června 2017

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7. června 2017

Autor diplomové práce

Poděkování

Za pomoc s výběrem tématu, za inspiraci, za odborné vedení, přínosné konzultace a rady, a především za toleranci a vstřícný a přátelský přístup si tímto dovoluji poděkovat vedoucí mé diplomové práce, vážené JUDr. Karolině Žákové, Ph.D.

Za důvěru, podporu, pevné nervy a nekonečnou trpělivost patří veliký dík mé skvělé rodině.

„Nemusíme zachraňovat svět. Svět je dost velký na to, aby se o sebe postaral sám. Co nás musí zajímat, je zda svět, ve kterém žijeme, bude či nebude schopen tu při životě udržet nás.“

- Douglas Adams

„Zdá se mi, že příroda je největším zdrojem nadšení, největším zdrojem krásy, největším zdrojem intelektuálního zájmu. Je tím největším zdrojem tolika věcí, díky nimž stojí za to žít.“

- David Attenborough

Obsah

Úvod...	1
1. Vztah mezinárodního soudnictví a práva životního prostředí	4
2. Mezinárodní soudní dvůr	6
2.1. Povaha a příslušnost v oblasti práva životního prostředí.....	6
2.2. Dosavadní činnost v oblasti práva životního prostředí	7
2.3. Case Concerning Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay)	9
2.4. Certain Activities carried out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua) and Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica).....	14
2.5. Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening)	17
2.6. Přínos činnosti MSD pro mezinárodní právo životního prostředí	20
3. Mezinárodní tribunál pro mořské právo	24
3.1. Charakter a působnost v oblasti práva životního prostředí	24
3.2. Dosavadní činnost v oblasti práva životního prostředí	25
3.3. Responsibilities and Obligations of States Sponsoring Persons and Entities with Respect to Activities in the Area	27
3.4. Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary between Ghana and Côte d'Ivoire in the Atlantic Ocean (Ghana/Côte d'Ivoire)	33
3.5. Přínos činnosti ITLOS pro mezinárodní právo životního prostředí	36
4. Instituce zabývající se ochranou lidských práv	37
4.1. Evropský soud pro lidská práva	37
4.1.1. Charakter a působnost v oblasti práva životního prostředí	38

4.1.2.	Dosavadní činnost v oblasti práva životního prostředí	39
4.1.3.	Aktuální činnost v oblasti práva životního prostředí	42
4.1.4.	Přínos činnosti ESLP pro mezinárodní právo životního prostředí	47
4.2.	Interamerický systém ochrany lidských práv	50
4.2.1.	Charakter a působnost v oblasti práva životního prostředí	50
4.2.2.	Dosavadní činnost v oblasti práva životního prostředí	52
4.2.3.	Aktuální činnost soudu v oblasti práva životního prostředí	57
4.2.4.	Přínos činnosti orgánů ISOLP pro mezinárodní právo životního prostředí	62
5.	Závěr	64
5.1.	Možný budoucí vývoj	66
	Seznam použitých zdrojů	72
	Summary.....	79
	Abstrakt	81
	Abstract.....	81
	Název práce v anglickém jazyce	82
	Klíčová slova – Keywords	82

Seznam použitých zkratk

Argentina	Argentinská republika
Austrálie	Australské společenství
AÚLP	Americká úmluva o lidských právech
Awás Tingni	Případ „ <i>The Mayagna (Sumo) Awás Tingni Community v. Nicaragua</i> “
Băcilă	Případ „ <i>Băcilă v. Romania</i> “
CARU	Administrativní komise pro řeku Uruguay
Deklarace z Bogoty	Americké deklarace práv a povinností člověka
Deklarace z Ria	Deklarací z Rio de Janeira o životním prostředí a rozvoji
Dohoda	Dohoda o provádění Části XI Úmluvy OSN o mořském právu
Dubetska	Případ „ <i>Dubetska and Others v. Ukraine</i> “
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod
Fadeyeva	Případ „ <i>Fadeyeva v. Russia</i> “
Giacomelli	Případ „ <i>Giacomelli v. Italy</i> “
Ghana	Ghanská republika
Hatton	Případ „ <i>Hatton and others v. United Kingdom</i> “
Herrmann	Případ „ <i>Herrmann v. Germany</i> “
IACHR	Interamerický soud pro lidská práva
ICRW	Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství
ILO č. 169	Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 169, týkající se domorodých a kmenových národů v nezávislých státech
ISA	Mezinárodní úřad pro mořské dno
ISOLP	Interamerický systém ochrany lidských práv
ITLOS	Mezinárodní tribunál pro mořské právo
Kaliňa a Lokono	Případ „ <i>The Kaliňa and Lokono Peoples v. Suriname</i> “

Kichwa	Případ „ <i>Kichwa Indigenous People of Sarayaku v. Ecuador</i> “
Komise	Interamerická komise pro lidská práva
Komora	Komora pro spory týkající se mořského dna
Kostarika	Kostarická republika
Kostarika a Nikaragua	Spojené případy „ <i>Certain Activities carried out by Nicaragua in the Border Area</i> “ a „ <i>Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River</i> “
Land Reclamation	Případ „ <i>Case concerning Land Reclamation by Singapore in and around the Straits of Johor (Malaysia v. Singapore)</i> “
Lopéz Ostra	Případ „ <i>Lopéz Ostra v. Spain</i> “
MOX Plant	Případ „ <i>The MOX Plant Case (Ireland v. United Kingdom)</i> “
MSD	Mezinárodní soudní dvůr
MSŽP	Mezinárodní soud pro životní prostředí
Nařízení o konkracích	Nařízení o vyhledávání a průzkumu polymetalických konkrací
Nařízení o sulfidech	Nařízení o vyhledávání a průzkumu polymetalických sulfidů
Nikaragua	Nikaragujská republika
OAS	Organizace amerických států
OSN	Organizace spojených národů
Pobřeží slonoviny	Republika Pobřeží slonoviny (též Côte d'Ivoire)
Posudek EIA či EIA	Vyhodnocení vlivu na životní prostředí
Posudek ITLOS	Poradní posudek „ <i>Responsibilities and Obligations of States Sponsoring Persons and Entities with Respect to Activities in the Area</i> “
Program JARPA II	Program lovu velryb provádění Japonskem
Pulp Mills	Případ „ <i>Case Concerning Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay)</i> “
Řeka	Řeka Uruguay
Saramaka	Případ „ <i>Saramaka People v. Suriname</i> “

Sawhoyamaxa	Případ „ <i>Sawhoyamaxa Indigenous Community v. Paraguay</i> “
Southern Bluefin Tuna	Případy „ <i>Southern Bluefin Tuna Cases (New Zealand v. Japan; Australia v. Japan)</i> “
Statut ITLOS	Statut Mezinárodního tribunálu pro mořské právo
Surinam	Surinamská republika
Taşkin	Případ „ <i>Taşkin and Others v. Turkey</i> “
UNCLOS	Úmluva OSN o mořském právu
Uruguay	Východní republika Uruguay
Whaling in the Antarctic	Případ „ <i>Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening)</i> “
Winterstein	Případ „ <i>Winterstein and Others v. France</i> “
WTO	Světová obchodní organizace
Xákmok Kásek	Případ „ <i>The Xákmok Kásek Indigenous Community v. Paraguay</i> “
Yanomami	Případ „ <i>Yanomami v. Brazil</i> “
Yakye Axa	Případ „ <i>Yakye Axa Indigenous Community v. Paraguay</i> “

Úvod

Mezinárodní právo životního prostředí je mezi ostatními disciplínami mezinárodního práva disciplínou mladou a velmi dynamickou. Od svých počátků v první polovině dvacátého století¹ se z množiny nástrojů určených především k ochraně přírodních zdrojů² či ochraně vůči nežádoucí aktivitě jiných subjektů³, proměnilo v komplexní systém ochrany přírody jako takové, resp. životního prostředí jako celku. Tento posun ve vztahu k přírodě coby hodnotě absolutní, nikoli pouze závislé na hodnotě, kterou představuje pro člověka, je možné pozorovat i na vývoji v této sféře⁴.

V oblasti mezinárodního práva životního prostředí se tento nový přístup odráží v existenci stále dokonalejších a ambicióznějších právních nástrojů, jimiž státy stanovují pravidla svého jednání ve vztahu k přírodě, a také v činnosti institucí, jež mají za úkol přezkoumávat jejich dodržování a sama tato pravidla též blíže vykládat, vysvětlovat a upřesňovat.

Autor se v této práci zaměří právě na posledně jmenovaný aspekt této lidské činnosti a pokusí se vysledovat změny, jichž mezinárodní právo životního prostředí díky aktivitě takových mezinárodních institucí doznalo, a to s důrazem na období přibližně od roku 2005 do současnosti. Jádrem této práce bude tvořit popis a vysvětlení dopadů činnosti nejdůležitějších z nich, za které lze považovat Mezinárodní soudní dvůr (dále jen „MSD“) a Mezinárodní tribunál pro mořské právo (International Tribunal for the Law of the Sea, dále jen „ITLOS“). Jejich prominentní postavení lze dovozovat na základě role prvního coby „strážce obecného mezinárodního práva“⁵ a jeho mimořádné autority ve výkladu téhož, a na základě progresivního přístupu druhého k interpretaci norem v rámci jeho jurisdikce, jehož plody bylo objasnění mnoha otázek důležitých pro celé odvětví. Dalšími zkoumanými

¹ DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 9788074003387, s. 98.

² KISS, Alexandre Charles a Dinah. SHELTON. *Guide to international environmental law*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, s. 32.

³ OWADA, Hisashi. International Environmental Law and the International Court of Justice: Inaugural Lecture at the Fellowship Programme on International and Comparative Environmental Law [notes]. *Iustum Aequum Salutare* [online]. 2006, 2(3-4), 5 [cit. 2017-06-05]. ISSN 17873223, s. 9.

⁴ KISS, Alexandre Charles a Dinah. SHELTON (pozn. 2), s. 34.

⁵ VINALES, Jorge E. Contribution of the International Court of Justice to the Development of International Environmental Law: A Contemporary Assessment, The [article]. *Fordham International Law Journal* [online]. 2008, 32(1), 232 [cit. 2017-06-05]. ISSN 07479395, s. 258.

institucemi budou systémy ochrany lidských práv, konkrétně pak Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) a Interamerický systém ochrany lidských práv (dále jen „ISOLP“). Byť ani jeden nemá ochranu životního prostředí „v popisu práce“, zasloužily se o uvedení prvků práva životního prostředí do sféry ochrany lidských práv, a učinily tak z odvětví, které bylo zpravidla doménou států a mezinárodních organizací, oblast přístupnou i jednotlivcům či skupinám jednotlivců. Dalším institucím, např. Africkému soudu pro práva člověka a národů, Orgánu pro řešení sporů Světové obchodní organizace, a též arbitrážní a jiné mimosoudní činnosti nebude nyní věnována pozornost. Přestože jejich zásluhy o výklad a aplikaci norem mezinárodního práva životního prostředí rovněž zaslouží uznání⁶, přesahoval by již jejich popis rozsah a téma této práce.

Mezi sledované prvky mezinárodního práva životního prostředí budou bezesporu patřit pojmy jako např. princip předběžné opatrnosti, poprvé výslovně – byť v rovině *soft-law* – zavedený Deklarací z Rio de Janeiro o životním prostředí a rozvoji⁷ (dále jen „Deklarace z Ria“), tj. zásada postupovat v jakékoli činnosti mající potenciálně dopad na životní prostředí obezřetně, bez ohledu na možnou vědeckou nejistotu co do pravděpodobnosti výskytu takového dopadu, či pojem *due diligence*, tj. náležitá péče, s níž musí postupovat subjekty odpovědné za předcházení a řešení újmy na životním prostředí. Pozornost bude zaměřena i na konkrétní nástroje, jako např. proces vyhodnocení vlivů na životní prostředí, známý též jako *Environmental Impact Assessment* (dále jen „hodnocení EIA“ či „EIA“), tj. řízení, v rámci něhož jsou zvažovány možné dopady určitého záměru na životní prostředí.

Tato práce sestává ze čtyř kapitol. V první z nich bude obecně načrtnut vztah mezinárodního soudnictví a práva životního prostředí, tj. jakým způsobem je vymezena příslušnost mezinárodní soudní instituce ke své činnosti v této oblasti.

V kapitole druhé bude věnována pozornost relevantní judikatuře Mezinárodního soudního dvora. Detailně a se zaměřením na jejich jednotlivé aspekty budou probrány tři případy podstatné pro definici a další rozvoj některých pojmů a nástrojů, a též procedurálních otázek týkajících se např. dokazování, a to případ *Case Concerning Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay)*, spojené případy *Certain Activities carried out by Nicaragua*

⁶ ALAM, Shawkat. *Routledge handbook of international environmental law*. New York: Routledge, 2013. ISBN 9780203093474, s. 383.

⁷ *Rio Declaration on Environment and Development*, přijata v Rio de Janeiru, Brazilská federativní republika, během Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, konané ve dnech 3. - 14. června 1992.

in the Border Area a Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River,
a případ *Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening).*

Kapitola třetí bude věnována relevantní činnosti Mezinárodního tribunálu pro mořské právo. Rovněž detailně a s důrazem na jeho implikace bude zkoumán jeho poradní posudek ohledně činností na mořském dně, dále pak bude rozebírán i jeden z nedávno řešených případů, týkající se využití mořského dna a jeho dopadů na životní prostředí.

Obsahem kapitoly čtvrté bude analýza činnosti výše zmíněných lidskoprávních soudů, tj. Evropského soudu pro lidská práva a institucí v rámci Interamerického systému ochrany lidských práv. V rámci rozboru činnosti prvního jmenovaného bude sledován vývoj relevantní judikatury v minulosti a poté několikero případů představujících výsledky nedávné činnosti, na nichž bude ilustrován přístup tohoto soudu k otázkám ochrany životního prostředí z pohledu jeho jurisdikce. V rámci rozboru činnosti druhých budou analyzovány případy, díky nimž se otázky ochrany životního prostředí dostaly do sféry jeho působnosti, a především pak ty, na nichž lze nejlépe demonstrovat zvláštnosti praxe tohoto soudu.

Závěr práce bude tvořit zhodnocení současného stavu v podobě shrnutí poznatků popsanych v předcházejících kapitolách, tj. budou zhodnoceny dopady činnosti sledovaných institucí na interpretaci a aplikaci norem odvětví mezinárodního práva životního prostředí, a dále přiblížen možný další vývoj této činnosti, především v podobě proměn interpretace existujících právních norem a změn nebo vzniku norem nových. Prostor bude též věnován úvahám *de lege ferenda* k otázce vytvoření specializovaných institucí se zaměřením na mezinárodní právo životního prostředí.

1. Vztah mezinárodního soudnictví a práva životního prostředí

Následující odstavce budou patřit obecné analýze příležitostí, při nichž mezinárodní soudy přichází do styku s otázkami ochrany životního prostředí. Nejprve bude probrána příslušnost těchto institucí k rozhodování, dále pak jejich příslušnost k poradní činnosti. Konkrétní rysy procesu určování příslušnosti konkrétní instituce k řešení dané otázky pak budou zkoumány v rámci dalších kapitol ve vztahu jednotlivým výsledkům činnosti sledovaných institucí.

(i) Příslušnost k rozhodování

Řešení sporů na mezinárodní úrovni bylo a stále je postaveno na principu konsenzu vícero subjektů ohledně norem a jejich vynucování. Tento přístup je v souladu s myšlenkou suverenity států, které se svobodně zavazují k určitým povinnostem, jeho důsledkem však je nemožnost vynucovat dodržování těchto povinností bez jejich svolení⁸. Vzniká tak zásadní problém, a sice obtížnost určení fóra, jež bude příslušné o otázkách mezinárodního práva životního prostředí rozhodovat.

Typickým způsobem, jímž lze dosáhnout rozhodnutí ohledně otázky týkající se ochrany životního prostředí je využití povinné jurisdikce dané instituce, založené určitým právním nástrojem⁹. V takovém případě však vzniká riziko, že (i) stát, o jehož činnosti, mající dopad na životní prostředí má být rozhodováno, není stranou takového nástroje (či si ne zvolil způsob řešení sporů jeho prostřednictvím), a pokud jím je, nastává riziko, že (ii) pokud tento instrument takové otázky výslovně neupravuje, bude o předložené věci muset být rozhodnuto striktně v rámci jeho předmětu, a veškeré jiné otázky budou pomínuty¹⁰.

⁸ KISS, Alexandre Charles a Dinah. SHELTON (pozn. 2), s. 2.

⁹ Např. povinnou jurisdikci MSD k řešení sporů ohledně porušení či výkladu mezinárodního práva zakládá jeho statut v čl. 36 odst. 2, v případě ITLOS předpokládá jeho jurisdikci ve vztahu k Úmluvě Organizace spojených národů o mořském právu její čl. 288 ve spojení s čl. 21 jeho statutu, státy však mají dle čl. 287 možnost volby fóra k rozhodnutí o jejím výkladu a aplikaci.

¹⁰ HARRISON, James. Reflections on the Role of International Courts and Tribunals in the Settlement of Environmental Disputes and the Development of International Environmental Law [comments]. *Journal of Environmental Law* [online]. 2013, 25(3), 503 [cit. 2017-06-05]. ISSN 09528873, s. 503.

V případě prvního problému je v současnosti jediným řešením uzavření bilaterální dohody mezi předpokládanými stranami sporu, již bude *ad hoc* určena instituce příslušná k rozhodování a rozsah otázek, jimiž se bude smět zabývat¹¹. Prostředky, které by možnost řešení environmentálních sporů za předem daných podmínek zaručovaly, dosud v mezinárodním právu životního prostředí chybí, což je důsledkem roztržitosti úpravy i systému jejího vynucování¹².

Způsobem, jak překonat problém druhý, je pak nalezení způsobu interpretace norem předmětného právního nástroje žádoucím způsobem, tj. jejich výklad z pohledu ochrany životního prostředí¹³. Zde se nachází největší prostor pro tvořivý přístup rozhodujících orgánů, které se při řešení sporů mohou opírat nejen o texty jednotlivých právních nástrojů, o jejichž porušení je rozhodováno, ale též o další prameny práva, jakými jsou právní obyčeje a nezávazné normy povahy *soft-law*, které mohou poskytnout užitečnou interpretační vodítka. Nejvíce znatelný je tento přístup u mezinárodních soudů zabývajících se ochranou lidských práv. Zde je, vzhledem k nedostatku norem, jejichž předmětem by byla výslovně ochrana životního prostředí, interpretace lidskoprávních norem z tohoto pohledu základem pro jakoukoli činnost v této oblasti.

(ii) *Příslušnost k poradní činnosti*

Kromě rozhodování sporů se mezinárodní soudy věnují též poradní činnosti, spočívající v poskytování odborného názoru na předloženou otázku. Na rozdíl od rozhodování sporů zde nemusí být jejich příslušnost založena těmi právními nástroji, o výklad jejichž norem jde, ale může být odvozena z pravidel fungování těchto institucí¹⁴.

Ačkoli jsou výsledky poradní činnosti mezinárodních soudů právně nezávazné a nevynutitelné, hrají nezanedbatelnou roli v objasňování složitých právních otázek¹⁵, a svou autoritou mohou zásadně ovlivňovat budoucí praxi¹⁶.

¹¹ Tamtéž.

¹² ALAM, Shawkat (pozn. 6), s. 42.

¹³ HARRISON, James (pozn. 10), s. 504.

¹⁴ Např. poradní jurisdikce MSD vyplývá z čl. 65 jeho statutu, v případě ITLOS je dle čl. 40 odst. 2 jeho statutu založena vedle ustanovení upravujících jeho příslušnost k rozhodování ve sporném řízení.

¹⁵ RUYS, T. a A. SOETE. 'Creeping' Advisory Jurisdiction of International Courts and Tribunals? the case of the International Tribunal for the Law of the Sea. *Leiden Journal of International Law* [online]. 2016, **29**(1), 155 [cit. 2017-06-05]. DOI: 10.1017/S0922156515000692. ISSN 14789698, s. 155.

2. Mezinárodní soudní dvůr

MSD je předním orgánem Organizace spojených národů (dále jen „OSN“) v oblasti řešení sporů. Vzhledem k tomu, že pramenem mezinárodního práva v oblasti ochrany životního prostředí jsou především mnohostranné dohody uzavřené členskými státy OSN, hraje MSD nezastupitelnou roli v aplikaci a vynucování těchto norem¹⁷.

V této kapitole bude věnován prostor otázkám rozsahu působnosti MSD v ochraně životního prostředí, jeho dosavadní činnosti, jejímu přínosu a možnému budoucímu vývoji. K přiblížení recentního vývoje rozhodovací praxe MSD budou především analyzována některá zásadní rozhodnutí ve sledovaném období, a to z hlediska jejich již realizovaného či alespoň předpokládaného přínosu pro další vývoj ve věcech ochrany životního prostředí a otázek, které na jejich základě vyvstávají.

2.1. Povaha a příslušnost v oblasti práva životního prostředí

Coby hlavní soudní orgán OSN je MSD automaticky příslušný k rozhodování sporů, jež jsou na něj vzneseny státy¹⁸, a rozhoduje především na základě pravidel obsažených v mezinárodních smlouvách, které státy sporu uznávají¹⁹. Na tomto je postavena i jeho příslušnost k rozhodování sporů v oblasti ochrany životního prostředí.

MSD sám sestává z 15 soudců pocházejících z odlišných členských států OSN²⁰ a v tomto složení též rozhoduje²¹. Soud má dále možnost vytvářet specializované senáty, jimž má být svěřeno rozhodování o určitém druhu sporů²². Zde je vhodné uvést, že roku 1993 byl

¹⁶ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-728-9, s. 503.

¹⁷ TAMS, Christian J. a James SLOAN, ed. *The development of international law by the international court of justice*. Oxford: Oxford University Press, 2013. ISBN 9780199653218, s. 373-374.

¹⁸ Čl. 36 odst. 1 Statutu Mezinárodního soudního dvora.

¹⁹ Tamtéž, čl. 38.

²⁰ Tamtéž, čl. 3 odst. 1.

²¹ Tamtéž, čl. 25 odst. 1.

²² Tamtéž, čl. 26 odst. 1.

vytvořen specializovaný senát pro záležitosti životního prostředí. Od doby jeho založení na něj však nebyl státní vznesen žádný spor, od roku 2006 již tedy není obsazován²³.

2.2. *Dosavadní činnost v oblasti práva životního prostředí*

Ačkoli se MSD záležitostí spojeným s ochranou životního prostředí věnuje méně než jiným – tradičnějším a více ustáleným – oblastem (např. spory států o území či spory diplomatické)²⁴, zasloužil se o postupné zařazení mezinárodního práva životního prostředí mezi důležitá a respektovaná odvětví²⁵.

Tento proces lze sledovat již od dob ne-environmentálních případů *Corfu Channel*²⁶ a *Barcelona Traction*²⁷, jež přinesly zrod některých klíčových nástrojů, které následně posloužily coby základ rozhodování v otázkách, jejichž náplní již ochrana životního prostředí byla, a sice zakotvení principů *sic utere tuo ut alienum non laedas*²⁸ a existence práv působících *erga omnes*, tj. vůči všem²⁹. Svými výroky v poradním posudku *Nuclear Weapons*³⁰ a rozsudku *Gabčíkovo-Nagymaros*³¹ pak MSD upevnil výsledky desetiletí rozvoje mezinárodního práva životního prostředí, když v první věci prohlásil, že

„ ... životní prostředí není [pouhou] abstrakcí ale představuje prostor pro život, kvalitu života a samo zdraví lidských bytostí, včetně generací dosud nenarozených. Existence obecné povinnosti států zajistit, aby aktivity v rámci jejich jurisdikce a pod jejich kontrolou braly

²³ Chambers and Committees. *International Court of Justice* [online]. [cit. 2016-10-07].
Dostupné z: <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1&p2=4>

²⁴ TAMS, Christian J. a James SLOAN ed. (pozn. 17), s. 353.

²⁵ Tamtéž, s. 374.

²⁶ Rozsudek MSD ve věci *Corfu Channel (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. People's Republic of Albania)* ze dne 9. dubna 1949.

²⁷ Rozsudek MSD ve věci *Case Concerning Barcelona Traction, Light, and Power Co., Ltd (Belgium v. Spain)* ze dne 5. února 1970.

²⁸ *Corfu Channel* (pozn. 26), s. 27.

²⁹ *Barcelona Traction* (pozn. 27), bod 33.

³⁰ Poradní posudek MSD *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* ze dne 8. července 1996.

³¹ Rozsudek MSD ve věci *Case concerning the Gabčíkovo-Nagymaros project (Hungary/Slovakia)* ze dne 25. září 1997.

*ohled na životní prostředí jiných států a oblastí mimo národní kontrolu je nyní součástí korpusu mezinárodního práva vztahujícího se k ochraně životního prostředí.*³²,

a ve věci druhé pak potvrdil tzv. princip udržitelného rozvoje, tj. nutnost vyvažovat ekonomické zájmy lidstva a potřebu ochrany životního prostředí. V této fázi vývoje mezinárodního práva životního prostředí byly tedy potvrzeny některé jeho obecné zásady a pravidla. V období následujícím, tj. počínaje především rozsudkem Pulp Mills (viz podkapitola 2.3.) až dodnes, se MSD věnuje již konkrétním právům a povinnostem, které z mezinárodního práva životního prostředí vyplývají, formuluje jeho zásady a ovlivňuje jejich interpretaci³³, a blíže specifikuje způsob, jakým se v relevantních případech má postupovat (jako např. v níže zkoumaném případě Whaling in the Antarctic; viz podkapitola 2.5.). Tomuto období bude také nyní věnována pozornost.

³² Nuclear Weapons (pozn. 30), bod 29: *„... the environment is not an abstraction but represents the living space, the quality of life and the very health of human beings, including generations unborn. The existence of the general obligation of States to ensure that activities within their jurisdiction and control respect the environment of other States or of areas beyond national control is now part of the corpus of international law relating to the environment.“*

³³ TAMS, Christian J. a James SLOAN ed. (pozn. 17), s. 373.

2.3. *Case Concerning Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay)*

V tomto případě (dále jen „Pulp Mills“) se soud zabýval stavbou závodů na zpracování celulózy na břehu řeky Uruguay (dále jen „Řeka“) náležejícím Východní republice Uruguay (dále jen „Uruguay“). Spor byl zahájen Argentinskou republikou (dále jen „Argentina“) dne 4. května 2006 na základě ustanovení čl. 60 odst. 1 Statutu řeky Uruguay³⁴.

(i) *Otázky procesněprávního charakteru*

V rovině procesněprávní se vedl spor především o to (i) kdy a v jakém rozsahu měla Uruguay, coby stát odpovědný za posouzení záměru stavby z hlediska jeho dopadu na další užívání Řeky a kvalitu jejích vod, povinnost toto posouzení provést a o jeho výsledcích informovat Argentinu prostřednictvím Administrativní komise pro řeku Uruguay (Comisión Administradora del Río Uruguay, dále jen „CARU“), a (ii) zda v případě přetrvávání pochybností ohledně možného výskytu rizik hodnotám chráněným Statutem řeky Uruguay i po uplynutí jím stanovené lhůty k jednání mezi jeho stranami měla Uruguay povinnost další realizaci záměru zabránit.

MSD v tomto případě rozsudkem ze dne 20. dubna 2010 rozhodl, že došlo k porušení procesněprávních povinností Uruguaye, a to zejména tím, že vydala povolení k realizaci záměru, aniž by předtím dostatečně informoval CARU a tím i protistranu.

(ii) *Otázky hmotněprávního charakteru*

V rovině hmotněprávní pak byly zejména řešeny otázky (i) rozsahu povinností stran při využívání řeky Uruguay s ohledem na ochranu práv protistrany a zachování ekonomické a ekologické hodnoty Řeky, a (ii) dodržení povinnosti zabránit znečištění Řeky a narušení kvality jejích vod.

Co se hmotněprávních otázek týče, neshledal MSD žádné pochybení ze strany Uruguaye v otázce dodržení povinnosti zabránit znečištění Řeky a narušení kvality jejích vod, neboť Uruguay před zahájením realizace záměru provedla vyhodnocení vlivů na životní

³⁴ *Statute of the River Uruguay*, přijat v Saltu, Argentina, dne 26. února 1975. Jde o bilaterální mezinárodní smlouvu mezi Argentinou a Uruguayí, jejímž účelem je vytvoření právního rámce pro optimální využití Řeky oběma stranami.

prostředí, samotná realizace záměru a fungování dokončeného zařízení pak probíhaly v souladu s relevantními požadavky na užití *best available technology*, tj. nejlepší dostupné technologie, a limity stanovenými v rámci procesu EIA. Z informací dostupných MSD nebylo možné dovodit, že by došlo k jakémukoliv snížení hodnoty Řeky či ohrožení fauny či flóry, které se v ní vyskytují.

(iii) *Význam případu – využívání společného zdroje; EIA*

Případ Pulp Mills je zásadní především proto, že v něm MSD (i) stanovil rozsah povinností stran při využívání a ochraně společného zdroje, a (ii) postavil na jisto, že před realizací jakéhokoli záměru, o němž lze předpokládat, že by mohl mít na životní prostředí závažný negativní dopad způsobilý se projevit i přes hranice států, je zapotřebí provést EIA.

Ohledně zmíněného rozsahu povinností stran MSD rozhodl tak, že povinnost stanovenou Statutem řeky Uruguay³⁵, tedy chránit a zachovávat vodní ekosystém a předcházet jeho znečištění zaváděním právních norem a nesnižováním jejich požadavků a následků stanovených za jejich porušení, vyložil nejen jako povinnost tyto normy zavádět a aplikovat, ale jako povinnost činit tak obezřetně a s ohledem na ochranu práv protistrany využívat nástrojů prospektivního charakteru, jako je monitoring činnosti subjektů, která by na tato práva mohla mít dopad³⁶. Mimo to také zmínil povinnost stran koordinovat své snahy ve vztahu k zachování ekologické rovnováhy prostřednictvím přijímání regulačních a správních opatření a jejich vynucování, kterou označil za povinnost států chovat se určitým způsobem, angl. *obligation of conduct*³⁷, tedy jde o součást povinnosti náležité péče (*due diligence*). Tento závěr se dále ukázal důležitým mj. při posuzování povinností států v poradním posudku ITLOS týkajícím se činností prováděných na mořském dně (viz podkapitola 3.3.).

³⁵ Statut řeky Uruguay (pozn. 34), čl. 41.

³⁶ Pulp Mills, bod 197.

³⁷ Opak povinnosti států dosáhnout určitého výsledku, angl. *obligation of result*. Srov. Posudek ITLOS, bod 110 (viz podkapitola 3.3.).

S ohledem na povinnost provést EIA pak soud učinil několik významných výroků. Především prohlásil, že

„ ... povinnost chránit a zachovávat [vodní ekosystém], stanovená čl. 41 pís. a) Statutu musí být vykládána v souladu s praxí, jež je v posledních letech Státy natolik přijímána, že lze nyní provedení vyhodnocení vlivů na životní prostředí v případech, kdy může mít navrhovaná průmyslová činnost závažný negativní dopad v přeshraničním rámci, a obzvláště pak na sdílený přírodní zdroj, považovat za požadavek obecného mezinárodního práva.“³⁸

MSD tímto vyjádřením potvrdil povinnost provádět EIA v budoucích obdobných případech. Krom samotné otázky, zda tu povinnost je, či není, se pak věnoval i rozsahu EIA a časovým aspektům její aplikace. Ohledně rozsahu EIA určil MSD, že tento stanovuje každý stát v rámci své národní legislativy, a to s přihlédnutím k možnému dopadu realizace záměru na životní prostředí. Krom toho, že je zapotřebí provést EIA před zahájením realizace záměru, pak shledal, že ačkoli Uruguay měla na základě Statutu řeky Uruguay povinnost před jeho schválením o záměru dostatečně informovat protistranu³⁹, neplyne z žádné smluvní ani jiné normy povinnost realizaci v případě přetrvávání pochybností ohledně možného výskytu rizik hodnotám chráněným Statutem řeky Uruguay i po uplynutí lhůty k jednání mezi jeho stranami pozastavit či znemožnit⁴⁰.

Především tyto výroky MSD se později ukázaly jako důležitý základ pro rozhodování v dalších případech, např. Kostarika a Nikaragua (viz podkapitola 2.4.), a to i přesto, že jsou poměrně vágního charakteru. Zejména pak podmínky provedení EIA jsou načrtnuty pouze velmi obecně, kdy je pevně stanoven pouze fakt, že provedení EIA musí předcházet realizaci záměru, který může mít přeshraniční dopady, avšak rozsah EIA je ponechán výhradně na vnitrostátní právní úpravě. Kritizován pak byl výrok rozsudku, jímž MSD stanovil, že Uruguay neměla povinnost po uplynutí lhůty k jednání a před rozhodnutím soudu

³⁸ Pulp Mills, bod 204: *„ ... the obligation to protect and preserve, under Article 41 (a) of the Statute, has to be interpreted in accordance with a practice, which in recent years has gained so much acceptance among States that it may now be considered a requirement under general international law to undertake an environmental impact assessment where there is a risk that the proposed industrial activity may have a significant adverse impact in a transboundary context, in particular, on a shared resource.“*

³⁹ Tamtéž, bod 111.

⁴⁰ Tamtéž, bod 154.

realizaci záměru pozastavit či znemožnit. Především soudci Al-Khasawneh a Simma, byli společně toho názoru, že rolí MSD mělo být posouzení sporu ještě před zahájením realizace záměru. MSD se dle nich tímto připravil o možnost jednat s účinkem do budoucnosti⁴¹.

(iv) *Význam případu – jurisdikce; dokazování*

Důležitost případu potvrdily také další otázky, které na jeho základě vyvstaly, a to především (i) otázka rozsahu jurisdikce MSD ve věcech ochrany životního prostředí, a (ii) otázka postupu během dokazování a zdrojů informací, z nichž může MSD vycházet v případech vyžadujících odborné znalosti.

Co se týká jurisdikce MSD v daném případě, ačkoli se jednalo o případ značně zaměřený na environmentální otázky, posuzoval MSD práva a povinnosti stran pouze na základě Statutu řeky Uruguay⁴². O skutečnostech touto smlouvou neupravených, tj. o možných dalších formách znečištění, ať již ve formě hluku, „vizuálního znečištění“ či zápachu, tedy odmítl rozhodovat s tím, že mu Statut řeky Uruguay takovou pravomoc nesvěřuje⁴³. Tento přístup bohužel představuje riziko vlastní současnému mezinárodnímu právu. Pravomoc MSD a dalších institucí rozhodovat spory totiž nejčastěji vyplývá z doložek jednotlivých mezinárodních smluv, a jejich jurisdikce se tak omezuje pouze na otázky vyplývající z dané smlouvy⁴⁴.

V případě Pulp Mills se také otevřela závažná otázka postupu při dokazování a způsobu, jakým se MSD vyrovnává s případy, k jejichž vyřešení je zapotřebí pracovat s velkým množstvím informací odborného charakteru.

Ohledně postupu při dokazování postavil MSD najisto, že pokud si strany smlouvy neujednaly jiné rozdělení důkazního břemene, platí princip *onus probandi incumbit auctori*, přičemž opačného závěru nelze dosáhnout ani s přihlédnutím k principu předběžné opatrnosti⁴⁵. Tento velmi přímočarý přístup je sice v souladu s předchozí praxí MSD⁴⁶, lze

⁴¹ Pulp Mills, *Joint Dissenting Opinion of Judges Al-Khasawneh And Simma*, bod 25.

⁴² Pulp Mills, bod 66.

⁴³ Tamtéž, bod 52.

⁴⁴ HARRISON, James (pozn. 10), s. 503.

⁴⁵ Tamtéž, body 162-164.

⁴⁶ Tamtéž, bod 162.

však uvažovat o tom, zda je jeho rigidní aplikace žádoucí. V akademické literatuře se lze setkat s názorem, že přesun důkazního břemene by měl být přípustný, a to v situaci, kdy je z případu *prima facie* zřetelné, že je zde prostor pro užití principu předběžné opatrnosti. MSD či jiná instituce oprávněná o případu rozhodnout by pak v rámci své diskrece měla určit, že se o takový případ jedná, řádně své rozhodnutí zdůvodnit a následně nově rozvrhnout povinnost nést důkazní břemeno⁴⁷. Otázka důkazního břemene tedy zůstává, přinejmenším teoreticky, otevřená.

Způsob, jímž se MSD vypořádal s množstvím informací odborného charakteru, byl pak dalším předmětem kritiky ze strany jednotlivých soudců MSD i odborné veřejnosti⁴⁸. MSD se v rozsudku omezil na posuzování důkazů v podobě znaleckých posudků předložených stranami, bez povolání odborníků coby nezávislých znalců či svědků. Sám MSD se k tomuto problému v rozsudku vyjádřil tak, že by bylo přínosnější, kdyby odborníci vystupovali v řízení právě jako nezávislí znalci či svědci, aby bylo možné je podrobit výsledku ze strany účastníků řízení⁴⁹. Soudcové Al-Khasawneh a Simma pak ve svém separátním vótu projeví svůj nesouhlas s tímto postupem a vytkli soudu, že nevyužil své pravomoci povolat jím zvolený subjekt k předložení odborného stanoviska, jíž mu svěřuje čl. 50 Statutu Mezinárodního soudního dvora⁵⁰. Tyto závažné nedostatky v rozhodování se poté soud pokusil alespoň zčásti napravit v případě *Whaling in the Antarctic* (viz podkapitola 2.5.).

Pozitivním přínosem rozsudku bylo zakotvení způsobu hodnocení důkazů metodou „vyvažování pravděpodobností“ (angl. *balance of probabilities*)⁵¹. K tomuto se ve svém separátním vótu vyjádřil soudce Greenwood, který tento způsob považuje pro řešení otázek

⁴⁷ FOSTER, Caroline E. *Science and the precautionary principle in international courts and tribunals: expert evidence, burden of proof and finality*. New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780521513265, s. 275

⁴⁸ MONCEL, Remi. Dangerous Experiments: Scientific Integrity in International Environmental Adjudications after the ICJ's Decision in *Whaling in the Antarctic*. *Ecology Law Quarterly* [online]. 2015, 42, 305 [cit. 2017-06-05]. ISSN LEXNEXLR, s 316.

⁴⁹ *Pulp Mills*, bod 167.

⁵⁰ *Pulp Mills*, *Joint Dissenting Opinion of Judges Al-Khasawneh And Simma*, bod 8.

⁵¹ HARRISON, James (pozn. 10), s. 510.

ochrany životního prostředí za vhodnější, než přísnější standard zjištění skutečností nade vší pochybnost (angl. *beyond reasonable doubt*)⁵².

2.4. *Certain Activities carried out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua) and Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica)*

Toto rozhodnutí je výsledkem dvou spojených řízení (dále jen „Kostarika a Nikaragua“), prvního zahájeného Kostarickou republikou (dále jen „Kostarika“) proti Nikaragujské republice (dále jen „Nikaragua“) dne 18. listopadu 2010 ve věci aktivit Nikaragui v oblasti, již si nárokují oba dva státy, a druhého zahájeného 22. prosince 2011 Nikaraguou proti Kostarice ve věci stavby silnice Kostarikou v oblasti podél hranice mezi těmito státy a jejich závažných dopadů na životní prostředí v Nikaragui. Jurisdikce MSD v tomto případě vyplývala z Interamerické smlouvy o mírovém řešení sporů⁵³, již jsou Kostarika i Nikaragua stranou, a v souladu s již dříve učiněnými prohlášeními obou stran též z tzv. povinné jurisdikce dle čl. 36 odst. 2 Statutu MSD⁵⁴. Své rozhodnutí případy spojit zdůvodnil MSD totožností stran obou případů a množstvím jejich společných prvků, především pak tvrzením obou stran, že činností protistrany je ohroženo využití řeky San Juan a životní prostředí v jejím okolí⁵⁵. Kromě záležitostí souvisejících s ochranou životního prostředí byly předmětem řízení také otázky narušení svrchovanosti sousedního státu, tyto však, s ohledem na téma práce, rozebírány nebudou.

Otázky, k nimž se MSD vyjádřil ve svém rozsudku ze dne 16. prosince 2016, lze taktéž jako v kauze Pulp Mills rozdělit na procesněprávní a hmotněprávní. V rovině procesněprávní se MSD zabýval vzájemným tvrzením stran, že protistrana (i) porušila povinnost provést EIA, kterou rozsudek ve věci Pulp Mills potvrdil coby požadavek obecného mezinárodního práva (viz podkapitola 2.3.), a že (ii) nesplnila povinnost oznámit záměr, který měl či mohl mít závažný dopad na životní prostředí, protistraně a konzultovat jej s ní.

⁵² Pulp Mills, *Separate Opinion of Judge Greenwood*, body 25-26.

⁵³ *American Treaty on Pacific Settlement*, přijata v Bogotě, Kolumbijská republika, dne 30. dubna 1948.

⁵⁴ Kostarika a Nikaragua, body 2, 10.

⁵⁵ *Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica)*, Joinder of Proceedings, body 12-17.

(i) *Otázky procesněprávního charakteru*

Ve vztahu k tvrzením ohledně neprovedení EIA dospěl MSD k názoru, že Nikaragua povinnost provést EIA neporušila, neboť před zahájením realizace záměru zhodnotila jeho možné dopady, a to dostatečným způsobem a s negativním výsledkem⁵⁶. Naopak Kostarika dle MSD tuto povinnost porušila, neboť před zahájením realizace záměru neprovedla EIA, a byť provedla zhodnocení možných dopadů realizace záměru, učinila tak až po jejím zahájení⁵⁷. V souladu s těmito závěry pak MSD zhodnotil i splnění vzájemně tvrzené povinnosti oznámit a konzultovat záměr s protistranou, a dospěl k závěru, že na straně Nikaragui tato povinnost – z důvodu negativního výsledku předběžného zhodnocení možného dopadu realizace záměru na životní prostředí – nevznikla, na straně Kostariky se jí pak ve vztahu k povinnosti provést EIA nezabýval⁵⁸, pouze vyvrátil tvrzení Nikaragui, že povinnost Kostarice vyplývala z některých dalších norem.

(ii) *Otázky hmotněprávního charakteru*

V rovině hmotněprávní pak MSD rozhodoval především o otázce založené vzájemným tvrzením obou stran, a to zda jednáním protistrany došlo k poškození životního prostředí. Zde MSD porušení jakýchkoliv hmotněprávních povinností neshledal, a to ani jednou ze stran.

(iii) *Význam případu*

Zásadním se tento rozsudek jeví z několika příčin, a to ve vztahu k samotné povinnosti provést EIA i k podmínkám, které tuto povinnost zakládají. MSD předně stanovil, že státy mají povinnost se před zahájením jakéhokoliv záměru, který by mohl mít, byť jen potenciálně, negativní dopad na životní prostředí v jiném státě, o možnosti takového dopadu ujistit, přičemž na základě výsledků tohoto kroku, který může mít podobu předběžného vyhodnocení dopadu na životní prostředí⁵⁹, pak státu vznikne povinnost provést EIA v celém rozsahu. Z právě uvedeného vyplývá, že ono předběžné vyhodnocení se zabývá nikoli zjištěním konkrétní pravděpodobnosti negativního dopadu na životní prostředí,

⁵⁶ Tamtéž, body 104-105.

⁵⁷ Tamtéž, body 161-162.

⁵⁸ Tamtéž, bod 168.

⁵⁹ Tamtéž, body 104 a 154.

ale již pouhým rizikem, že by k němu mohlo dojít⁶⁰. Při vlastním hodnocení tohoto rizika v souvislosti s jednáním Kostariky pak MSD zdůraznil, že oblast realizace záměru se nachází v blízkosti území chráněných Ramsarskou úmlouvou⁶¹, či se s nimi přímo překrývá, což dle vyjádření MSD

„ ... zvyšuje riziko závažného poškození, neboť je tak zřejmé, že životní prostředí v dotčené oblasti je obzvláště citlivé. “⁶²

Ohledně samotného obsahu EIA, pak MSD upřesnil, že musí vždy zohledňovat specifické okolnosti každého případu, čímž ohraničil svůj velmi liberální výklad této povinnosti⁶³, který přijal v případě Pulp Mills, tj. možnost každého státu stanovit pravidla a rozsah EIA v národní legislativě. Témuž se pak věnoval ve svém separátním vótu soudce Dalveer Bhandari, který – ač uznal, že je zapotřebí respektovat jednotlivosti každého případu a jeho regionálního kontextu – navrhl, aby byla za standard pro určení obsahu procesu EIA brána Úmluva z Espoo⁶⁴, přičemž zdůraznil především jí zakládané procesní povinnosti ve vztahu konzultace dotčeného obyvatelstva a komunikace mezi státem, na jehož území má být záměr realizován, a státem na jehož území se může projevit jeho negativní dopad na životní prostředí⁶⁵.

Zajímavou, bohužel však nezodpovězenou, je pak otázka, zda je stát povinností provést EIA vázán i pokud je na dotčeném území vyhlášena mimořádná situace. MSD zde obecně uzavřel, že není možné, aby se stát zprostil této povinnosti s odkazem na vnitrostátní právní normy, a dále se omezil pouze na výrok, že mimořádná situace v oblasti realizace záměru fakticky nenastala, a samotnou problematikou mimořádné situace coby výjimkou

⁶⁰ Kostarika a Nikaragua, *Separate Opinion of Judge Ad Hoc Dugard*, bod 19.

⁶¹ *Ramsarská úmluva o mokřadech*, přijata v Ramsaru, Íránský císařský stát, dne 2. února 1971, vyhlášena v České a Slovenské federativní republice sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 396/1990 Sb.

⁶² Kostarika a Nikaragua, bod 155: „*The presence of Ramsar protected sites heightens the risk of significant damage because it denotes that the receiving environment is particularly sensitive.*“

⁶³ Tamtéž, bod 154; HARRISON, James. Significant International Environmental Law Cases: 2015-16 [article]. *Journal of Environmental Law* [online]. 2016, 28(3), 533 [cit. 2017-06-05]. ISSN 09528873, s. 537.

⁶⁴ *Úmluva o posuzování vlivů na životní prostředí přesahujících hranice států*, přijata v Espoo, Finsko, dne 25. února 1991, vyhlášena v České republice (dále jen „ČR“) sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2001 Sb.m.s.

⁶⁵ Kostarika a Nikaragua, *Separate Opinion of Judge Bhandari*, bod 31.

z této povinnosti se nezabýval⁶⁶. Soudce Bhandari pak ve svém separátním vótu uvedl možné příklady mimořádných situací, jež by takovouto výjimku ospravedlňovaly, a to mj. přírodní pohromy, jaderné havárie či ohrožení bezpečnosti státu terorismem či vnitřními nepokoji, a to pouze za předpokladu jejich dostatečného prokázání⁶⁷.

2.5. *Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening)*

Rozhodnutí v této věci (dále jen „Whaling in the Antarctic“) je výsledkem řízení zahájeného dne 31. května 2010 Australským společenstvím (dále jen „Austrálie“) proti Japonsku ve věci tvrzeného porušení povinností Japonska, které mu vyplývají z Mezinárodní úmluvy o regulaci velrybářství⁶⁸ (*International Convention for the Regulation of Whaling*, dále jen „ICRW“), kterého se mělo dopustit lovem velryb v rámci vědeckého výzkumu (dále jen „Program JARPA II“). Roku 2013 byl do řízení též připuštěn jako další účastník Nový Zéland. Jurisdikce MSD zde vyplývala, v souladu s dříve učiněnými prohlášeními Austrálie i Japonska, z povinné jurisdikce dle čl. 36 odst. 2 Statutu MSD⁶⁹.

Vzhledem k důležitosti způsobu a výsledku jejich řešení bude nadále věnován prostor pouze hmotněprávním otázkám, které se týkaly souladu japonského Programu JARPA II s ustanoveními čl. VIII ICRW.

(i) *Otázky hmotněprávního charakteru*

Čl. VIII ICRW v odst. 1 stanoví:

„Nehledě na jakékoli ustanovení této úmluvy, jakákoli smluvní vláda může udělit kterémukoli svému občanu zvláštní povolení opravňující tohoto občana zabíjet, odchyťávat a zpracovávat velryby pro účely vědeckého výzkumu, s výhradou omezení ohledně počtu velryb a jiných podmínek, které uzná za daná smluvní vláda za vhodné, a zabíjení, odchyťování a zpracovávání velryb v souladu s ustanoveními tohoto článku se vyjímá z působnosti této úmluvy. ...“

⁶⁶ Kostarika a Nikaragua, bod 157-159:

⁶⁷ Kostarika a Nikaragua, *Separate Opinion of Judge Bhandari*, bod 43.

⁶⁸ *Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství*, přijata ve Washingtonu, Spojené státy americké, dne 2. prosince 1946, vyhlášena v ČR sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 7/2007 Sb. m. s.

⁶⁹ *Whaling in the Antarctic*, bod 31.

Dle tvrzení Austrálie se mělo Japonsko dopustit porušení tohoto ustanovení (i) užíváním smrtících metod k získávání vědeckých poznatků v rámci Programu JARPA II, (ii) rozsahu, v němž tyto metody užívalo, a (iii) prováděním Programu JARPA II způsobem celkově nesouladným s jeho prohlašovaným účelem (např. vyprodukováním vědeckých studií, jejichž počet zřejmě neodpovídal rozsahu Programu JARPA II).

Ve věci užívání smrtících metod MSD uzavřel⁷⁰, že obecně přípustné je, nicméně rozsah, v němž bylo prováděno, je v poměru k prohlašovanému účelu Programu JARPA II neospravedlnitelný. I způsob, jakým byl Program JARPA II prováděn, pak shledal za nevhodný, a ve výsledku uzavřel, že veškerá oprávnění vydaná v jeho rámci k zabíjení, odchytávání a zpracování velryb nebyla vydána pro účely vědeckého výzkumu, tedy v souladu s výjimkou uvedenou v čl. VIII odst. 1 ICRW.

Významným přínosem tohoto rozhodnutí je způsob, jakým se MSD vypořádával (i) s potřebou stanovit meze, v rámci nichž je možno určitou činnost považovat za ospravedlnitelnou v zájmu vědeckého výzkumu, a (ii) s nutností pracovat v rámci dokazování s velkým množstvím vědeckého materiálu, a užívat vědecké závěry jako podklad pro své rozhodnutí.

(ii) *Význam případu – definice vědy; ospravedlnitelnost vědeckých metod*

Ve věci vymezení činností ospravedlnitelných zájmem na získání vědeckých poznatků se sice MSD vyhnul otázce definice vědecké činnosti jako takové⁷¹, a nedal tedy váhu kritériím navrženým během řízení⁷², zato však stanovil, že způsob, jakým je vědecká činnost prováděna, musí být „rozumný“ (*reasonable*) ve vztahu k cílům, jichž má touto činností být dosaženo⁷³. Soudkyně Charlesworth se pak k tomuto vyjádřila tak, že mezinárodní smlouvy,

⁷⁰ Tamtéž, bod 223.

⁷¹ PAYNE, Cymie R. ICJ Halts Antarctic Whaling – Japan Starts Again. *Transnational Environmental Law*. 2015, 4(01), 181-194. ISSN 2047-1025, s. 186.

⁷² Whaling in the Antarctic. bod 74. Následující kritéria byla navržena Austrálií: (i) „stanovené a dosažitelné cíle (otázky či hypotézy), jež mají za účel přispět k získání poznatků důležitých pro zachování a správu populací [živočichů]; (ii) „přiměřené metody“, včetně užití smrtících metod pouze nemohou-li cíle výzkumu být dosaženy žádnými jinými prostředky; (iii) proces peer review; a vyhýbání se nežádoucímu dopadu na populaci živočichů.

⁷³ Tamtéž, bod 67.

jejichž předmětem je ochrana životního prostředí je nutno vykládat v souladu s principem předběžné opatrnosti, a tudíž je nutno vždy upřednostňovat metody výzkumu, které nezpůsobí nevratné poškození (zde smrt) jeho předmětu⁷⁴.

(iii) *Význam případu – diskrece států*

Dále pak MSD postavil najisto, že stát nesmí při udělování povolení k zabíjení, odchytávání a zpracování velryb v souladu s výjimkou stanovenou v čl. VIII odst. 1 ICRW vycházet pouze ze svých vlastních úsudků o tom, zda jde toto povolení udělováno za účelem vědeckého výzkumu, a jeho diskrece v této věci tedy není neomezená⁷⁵.

(iv) *Význam případu – role znalců; nevyřešené otázky*

Největší dopad případu Whaling in the Antarctic na další praxi MSD a rozhodování obdobným způsobem obtížných případů vůbec, však zřejmě spočívá ve změně přístupu MSD k problematice postupu při dokazování⁷⁶. Poprvé⁷⁷ v řízení vystupovali odborníci nikoli coby poradci stran ale v roli nezávislých znalců, byť přizvaných stranami sporu, a na rozdíl od případu Pulp Mills, tak mohli být podrobena křížovému výsledku ze strany účastníků. Užití tohoto přístupu, zřejmě inspirovaného a kombinujícího prvky známé z právních řádů států náležících k různým právním kulturám – zde kontinentální (jíž je vlastní např. kladení otázek ze strany soudců) a angloamerické (v níž je obvyklý křížový výsledek znalců účastníky) – je známkou měnící se praxe MSD⁷⁸.

⁷⁴ Whaling in the Antarctic, *Separate Opinion of Judge Charlesworth*, body 9-10.

⁷⁵ Whaling in the Antarctic, bod 61. Opačný názor pak k této otázce zastal soudce Owada ve svém odlišném stanovisku, v němž vyjádřil názor, že úkolem MSD nebylo přezkoumávat sám výkon práva státu povolení udělovat, nýbrž pouze postup při jeho uplatnění (viz Whaling in the Antarctic, *Dissenting Opinion of Judge Owada*, bod 28). Připustil však, že je možno přezkoumávat dané aktivity z hlediska jejich povahy, coby vědeckého výzkumu.

⁷⁶ MONCEL, Remi (pozn. 48), s. 341.

⁷⁷ GROS, Guillaume. The ICJ's Handling of Science in the Whaling in the Antarctic Case: A Whale of a Case? *Journal of International Dispute Settlement* [online]. 2015, 6(3), 578-620 [cit. 2017-06-05]. DOI: 10.1093/jnlids/idv024. ISSN 20403585, s. 581.

⁷⁸ Tamtéž, s. 586.

Ani v tomto případě, stejně jako v případě Pulp Mills, nebyla vyřešena otázka, vznesená během ústního jednání⁷⁹, která ze stran nese důkazní břemeno a jaký je vliv principu předběžné opatrnosti na možné určení jeho nositele. Řešena nebyla ani otázka přípustnosti důkazů z hlediska jejich vědecké validity⁸⁰. MSD ani v tomto případě nevyužil možnost ustanovit znalce dle čl. 50 Statutu MSD. I přes svůj inovativní charakter tedy tento rozsudek potvrzuje konzervativní postoj MSD ve vztahu k užívání tohoto institutu, za který je často kritizován⁸¹.

2.6. Přínos činnosti MSD pro mezinárodní právo životního prostředí

Jak bylo nastíněno v sekci věnované obecnému popisu jeho dosavadního působení v oblasti práva životního prostředí, je patrné, že MSD přijal svou roli jeho ochránce⁸² a jeho působení má zásadní význam na jeho podobu a interpretaci.

(i) Specifické hmotněprávní normy – EIA

Vývoj specifických hmotněprávních norem bylo možné sledovat na příkladu posudku EIA. Podobně jako u celého odvětví mezinárodního práva životního prostředí samotného, i zde MSD postupoval směrem od formulace jeho základních obecných rysů k jednotlivým aspektům jeho užití. Ačkoliv se rozvinula diskuze o tom, zda jsme byli svědky zrození nové obyčejové normy, či jen konkretizace stávajících povinností⁸³, je jisté, že díky aktivitě MSD jsou nyní výše zmíněné povinnosti související s posudkem EIA nedílnou součástí mezinárodního práva životního prostředí a nástrojem, jímž se realizují jeho principy.

(ii) Postup v řízení

Významných úspěchů bylo dosaženo také v rozvoji procedurální stránky rozhodování v otázkách práva životního prostředí, a to ve vztahu k dokazování, obzvláště pak za existence množství odborného materiálu předkládaného coby důkazní prostředky.

⁷⁹ Whaling in the Antarctic, bod 27.

⁸⁰ PAYNE, Cymie R. (pozn. 71), s. 186, pozn. pod čarou č. 33; FOSTER, Caroline E. (pozn. 47), str. 12.

⁸¹ GROS, Guillaume (pozn. 77), s. 590

⁸² TAMS, Christian J. a James SLOAN ed. (pozn. 17), s. 373-374.

⁸³ Kostarika a Nikaragua, *Separate Opinion of Judge Donoghue*, bod 20.

Nelze říci, že všechny aspekty této problematiky byly dosud vyřešeny úplně, zůstává např. otevřena otázka přípustnosti důkazů s ohledem na jejich vědeckou validitu⁸⁴, způsob, jakým MSD došel k některým závěrům (např. hodnocení „rozumnosti“ způsobů, jakými je prováděna vědecká činnost ve vztahu k jejím cílům), není zcela jasný, a také, jak bylo popsáno v případech Pulp Mills a Whaling in the Antarctic není zcela dořešena otázka možného přesunu důkazního břemene. Rizikem do budoucna je pak skutečnost, že tato procedurální pravidla nejsou nikde krom judikatury MSD pevně stanovena⁸⁵, nicméně fakt, že v klíčovém případě Whaling in the Antarctic postupovaly strany spontánně přizváním odborníků coby nezávislých znalců, nasvědčuje tomu, že alespoň některé z těchto výdobytků budou udržitelné⁸⁶.

Nejmenší změny doznal přístup soudu k povolání nezávislého znalce dle čl. 50 Statutu MSD. I přes výhody spatřované v tomto postupu jak soudci MSD (např. v případě Pulp Mills) i odbornou veřejností (např. možnost aby soudem povolaný znalec dohlížel na výslech znalců přizvaných stranami⁸⁷, i skutečnost že je běžně užíván např. při řešení sporů v rámci Světové obchodní organizace (*World Trade Organisation*, dále jen „WTO“)⁸⁸, se soud stále k jeho užití neuchýlil. Bojí se snad soudci, že by pod vlivem znalce *ex curia* ztratil svou nezávislost v rozhodování, jak zaznívá v odborné literatuře⁸⁹?

Od případu Pulp Mills k případu Whaling in the Antarctic je ale navzdory všemu vidět značný posun v přístupu MSD k tomuto problému, svědčící o jisté míře jeho flexibility, a opatrném přístupu spočívajícím v postupných – evolučních, spíše než revolučních – krocích⁹⁰.

(iii) *Střet mezinárodního a vnitrostátního práva*

Zajímavé jsou též výroky MSD týkající se situací, v nichž dochází ke střetu mezinárodního práva životního prostředí a suverenity států, obzvláště pak v momentech,

⁸⁴ Viz pozn. 80.

⁸⁵ MONCEL, Remi (pozn. 48), s. 344.

⁸⁶ GROS, Guillaume (pozn. 77), s. 583.

⁸⁷ Tamtéž, s. 590.

⁸⁸ MONCEL, Remi (pozn. 48), s. 325.

⁸⁹ Viz pozn. 87.

⁹⁰ GROS, Guillaume (pozn. 77), s. 620

kdy má stát vůli zprostit se povinnosti vyplývající z mezinárodního práva odkazem na právo vnitrostátní.

Zatímco působnost vnitrostátního práva v oblasti obsahu posudku EIA ponechal MSD zprvu nedotčenou a posléze omezenou jen obecnými pravidly (viz případy *Pulp Mills a Kostarika a Nikaragua*), v jiných situacích ji omezil či zcela vyloučil. V případě *Whaling in the Antarctic* k takovému omezení došlo prohlášením, že diskrece státu při využívání výjimek z povinností stanovených mezinárodním právem životního prostředí není neomezená, neboť tento nesmí vycházet jen ze svých vlastních úsudků.

Zcela vyloučena pak byla možnost státu zprostit se povinnosti vyplývající z mezinárodního práva životního prostředí s odkazem na vnitrostátní úpravu, dle níž byla na dotčeném území vyhlášena nouzová situace, jak bylo učiněno ve věci *Kostarika a Nikaragua*. Krom výše popsané reakce soudce Bhandariho, který tuto možnost nevyklučuje, pak zazněla i kritika ze strany odborné veřejnosti, vznášející otázky týkající se způsobu, jakým má být situace hodnocena (a zda je optimální aby si, jako v případě *Kostarika a Nikaragua*, tento úsudek dělal MSD sám), a zda je vůbec vyloučení této možnosti adekvátní, vzhledem k tomu, že takovéto výjimky existují např. v systému ochrany lidských práv⁹¹.

(iv) *Jurisdikce*

I přes všechny zmíněné pozitivní změny, za které mezinárodní právo životního prostředí MSD vděčí, některé problémy přetrvávají, přičemž nejzávažnějším z nich se jeví rozsah jeho jurisdikce. Ten je nejčastěji dán smlouvou, z níž vychází práva a povinnosti, o nichž má být rozhodováno, nebo čl. 36 odst. 2 Statutu MSD, což staví státy mající zájem domáhat se ochrany životního prostředí do nevýhodné situace, ve které musí spoléhat na existenci klauzule zakládající jurisdikci MSD, v každém jednotlivém instrumentu, z něhož vychází tvrzené právo či povinnost⁹². Hrozí tedy, že environmentálním aspektům budoucích případů

⁹¹ RANGANATHAN, Surabhi. The 2015 Judicial Activity of the International Court of Justice [article]. *American Journal of International Law* [online]. 2016, 110(3), 504 [cit. 2017-06-06]. ISSN 00029300, s. 11-12. Autor citovaného článku uvádí jako příklad čl. 4 *Mezinárodního paktu o občanských a politických právech*, přijatého v New Yorku, Spojené státy americké, dne 19. prosince 1966, v ČSSR vyhlášeného vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.

⁹² HARRISON, James (pozn. 10), s. 506.

nemusí být pro nedostatek jurisdikce věnována pozornost⁹³ nebo budou interpretovány jen z úhlu pohledu konkrétní smlouvy⁹⁴.

⁹³ Tamtéž, s. 503.

⁹⁴ TAMS, Christian J. a James SLOAN, ed. (pozn. 17), s. 374.

3. Mezinárodní tribunál pro mořské právo

ITLOS je stálým orgánem pro řešení sporů založeným Úmluvou OSN o mořském právu⁹⁵ (*United Nations Convention on the Law of the Sea*, dále jen „UNCLOS“) a řídicím se Statutem Mezinárodního tribunálu pro mořské právo (dále jen „Statut ITLOS“). Jak vyplývá z jeho jurisdikce (viz níže), je jeho primárním polem působnosti řešení sporů vyplývajících z UNCLOS, což jej činí i důležitým aktérem v rozvoji mezinárodního práva životního prostředí⁹⁶, jež se s mořským právem často prolíná⁹⁷.

Níže bude popsána činnost ITLOS, která měla významný dopad na rozvoj mezinárodního práva životního prostředí, ať už charakteru poradního či rozhodovacího. Zvláštní pozornost bude věnována jeho poradnímu posudku z roku 2011, jež je jedním z klíčových výsledků činnosti mezinárodních soudů v nedávné době⁹⁸.

3.1. Charakter a působnost v oblasti práva životního prostředí

ITLOS sestává z 21 soudců⁹⁹ a jedná buď v tomto složení či ve specializovaných komorách, vytvářených z vlastní vůle či na základě požadavku účastníků k projednání konkrétní záležitosti¹⁰⁰. Jednat může též v každoročně vytvářené komoře, určené k souhrnnému rozhodnutí ve vícero případech, či v Komoře pro spory týkající se mořského dna¹⁰¹ (dále jen „Komořa“).

⁹⁵ Přijata v Montego Bay, Jamajka, dne 10. prosince 1982, vyhlášena v ČR sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 240/1996 Sb.

⁹⁶ GOLITSYN, Vladimir. The Contribution of the International Tribunal for the Law of the Sea to the Progressive Development of International Environmental Law. *Environmental Policy* [online]. 2016, 46(5), 292-298 [cit. 2017-06-06]. ISSN 0378777X, s. 292.

⁹⁷ HARRISON, James (pozn. 10), s. 542.

⁹⁸ TANAKA, Yoshifumi. Obligations and Liability of Sponsoring States Concerning Activities in the Area: Reflections on the Itlos Advisory Opinion of 1 February 2011. *Netherlands International Law Review (Cambridge University Press)* [online]. 2013, 60(2), 205-230 [cit. 2017-06-06]. DOI: 10.1017/S0165070X12001167. ISSN 0165070X, s. 230.

⁹⁹ Statut ITLOS, čl. 8.

¹⁰⁰ Tamtéž, čl. 15.

¹⁰¹ Tamtéž, čl. 14, 15.

Jurisdikce ITLOS se vztahuje na všechny spory týkající se použití či výkladu UNCLOS či jiné smlouvy, která se týká cílů UNCLOS a v souladu s níž je spor předložen ITLOS¹⁰², a též na všechny záležitosti, k jejichž rozhodování byla jeho jurisdikce založena ustanovením jiné smlouvy než UNCLOS¹⁰³. Taktéž se vztahuje i na spory vzniklé na základě jiné smlouvy než UNCLOS vyplývající z ustanovení této jiné smlouvy, jejichž předmět rovněž upravuje také UNCLOS, a všechny její strany souhlasí s předložením tohoto sporu (v souladu s takovou smlouvou) ITLOS¹⁰⁴. Přístup k soudu pak mají všechny signatářské státy UNCLOS a ve vybraných případech i jiné subjekty. Jiné subjekty (např. fyzické či právnické osoby) mají přístup k ITLOS především prostřednictvím Komory.

Poradní jurisdikce ITLOS je stanovena pouze ve vztahu k působnosti Komory a pokrývá všechny záležitosti, které spadají pod jurisdikci ITLOS dle ustanovení o příslušnosti k rozhodování sporů¹⁰⁵. Příslušnost ITLOS k poradní činnosti v plénu není výslovně stanovena ani vyloučena UNCLOS ani Statutem ITLOS, upravuje ji pouze Jednací řád ITLOS. Ten umožňuje její založení mezinárodní smlouvou, která se týká cílů UNCLOS, a která výslovně umožňuje požádat ITLOS v tomto složení o poradní posudek či zodpovězení otázky práva¹⁰⁶.

3.2. *Dosavadní činnost v oblasti práva životního prostředí*

Přestože byl ITLOS založen teprve roku 1996, již se za poměrně krátkou dobu své existence stačil významně zasloužit o rozvoj mořského práva¹⁰⁷ a jeho prostřednictvím též mezinárodního práva životního prostředí¹⁰⁸. Počátek jeho vlivu na druhou jmenovanou oblast lze pak vysledovat do období mezi roky 1999 a 2003, kdy se v rámci případů

¹⁰² UNCLOS, čl. 15.

¹⁰³ Statut ITLOS, čl. 21.

¹⁰⁴ Tamtéž, čl. 22.

¹⁰⁵ Tamtéž, čl. 40 odst. 2.

¹⁰⁶ Jednací řád Mezinárodního tribunálu pro mořské právo, čl. 138. Ohledně této možnosti se vyskytla kritika, poukazující na možné svévolné rozšiřování pravomocí ITLOS, viz RUYSS, T. a A. SOETE (pozn. 15).

¹⁰⁷ Viz pozn. 96.

¹⁰⁸ HARRISON, J. Significant international environmental law cases: 2014-15. *Journal of Environmental Law* [online]. 2015, 27(3), 541 - 554 [cit. 2017-06-06]. DOI: 10.1093/jel/eqv023. ISSN 1464374X, s. 542.

týkajících se lovu tuňáka australského¹⁰⁹ (dále jen „Southern Bluefin Tuna“), případu týkajícího se provozu závodu na výrobu jaderného paliva MOX¹¹⁰ (dále jen „MOX Plant“) a případu rozšiřování pevniny v Johorském průlivu¹¹¹ (dále jen „Land Reclamation“) poprvé vyjádřil k některým stěžejním konceptům vlastním mezinárodnímu právu životního prostředí.

V první jmenované věci ITLOS zohlednil, ač nikoli výslovně, princip předběžné opatrnosti¹¹², když zdůraznil povinnost států jednat obezřetně a opatrně tak, aby bylo předejito závažné újmě mořskému životnímu prostředí, a to i v situaci, kdy není možné definitivně posoudit vědecké poznatky, na základě nichž lze míru rizika újmy dovodit¹¹³, a uložil též stranám povinnost spolupracovat při ochraně mořského životního prostředí¹¹⁴.

Ve věci MOX Plant pak stanovil, že povinnost spolupráce je „základním principem“ předcházení znečištění mořského životního prostředí¹¹⁵, a tuto povinnost, jež mj. zahrnovala monitorování vlivu provozu závodu na Irské moře, státům uložil¹¹⁶. Princip předběžné opatrnosti opět ITLOS výslovně nezmínil, nicméně za součást povinnosti jednat obezřetně a opatrně, v níž je možné prvky principu předběžné opatrnosti spatřovat¹¹⁷, jednání označil spoluprací v podobě předávání informací o rizicích a společného vytváření způsobů jejich předcházení.

V případě Land Reclamation pak opět zdůraznil povinnost států spolupracovat¹¹⁸, a rovněž prohlásil, že s ohledem na možná rizika rozšiřování pevniny pro mořské životní prostředí

¹⁰⁹ Předběžné opatření ITLOS ve věci *Southern Bluefin Tuna Cases (New Zealand v. Japan; Australia v. Japan)* ze dne 27. srpna 1999.

¹¹⁰ Předběžné opatření ITLOS ve věci *The MOX Plant Case (Ireland v. United Kingdom)*, ze dne 3. prosince 2001.

¹¹¹ Předběžné opatření ITLOS ve věci *Case concerning Land Reclamation by Singapore in and around the Straits of Johor (Malaysia v. Singapore)* ze dne 8. října 2003.

¹¹² GOLITSYN, Vladimír (pozn. 96), s. 293.

¹¹³ Southern Bluefin Tuna, body 77-80.

¹¹⁴ Tamtéž, bod 90 odst. 1 pís. e).

¹¹⁵ MOX Plant, bod 82.

¹¹⁶ MOX Plant, bod 89.

¹¹⁷ BOYLE, Alan. The Environmental Jurisprudence of the International Tribunal for the Law of the Sea. *International Journal of Marine* [online]. 2007, 22(3), 369-381 [cit. 2017-06-06]. DOI: 10.1163/157180807781870354. ISSN 09273522, s. 373.

¹¹⁸ Land Reclamation, bod 92.

je zapotřebí adekvátních mechanismů k posouzení těchto rizik¹¹⁹ a uložil proto oběma stranám tohoto sporu povinnost odpovídající¹²⁰ vypracování posudku EIA¹²¹.

Na následujících stránkách budou nyní ve větším detailu popsány některé výsledky činnosti ITLOS mající dopad na vývoj mezinárodního práva životního prostředí, k nimž tento v nedávné době dospěl.

3.3. Responsibilities and Obligations of States Sponsoring Persons and Entities with Respect to Activities in the Area

Tento poradní posudek (dále jen „Posudek ITLOS“) ze dne 1. února 2011 je odpovědí na otázku formulované Mezinárodním úřadem pro mořské dno (*International Seabed Authority*, dále jen „ISA“), které položil Komoře na popud Republiky Nauru.

(i) Povinnosti států – obecně

Otázka první se týkala povinností států, které jsou stranou UNCLOS, ve vztahu k zaštiťování (angl. *sponsorship*) aktivit nestátních entit státy na mořském dně v souladu s UNCLOS a Dohodou o provádění Části XI Úmluvy OSN o mořském právu¹²² (dále jen „Dohoda“).

ITLOS při formulaci své odpovědi čerpal nejen z ustanovení UNCLOS a Dohody, ale také z předpisů ISA, konkrétně Nařízení o vyhledávání a průzkumu polymetalických konkrací¹²³ (dále jen „Nařízení o konkracích“) a Nařízení o vyhledávání a průzkumu polymetalických sulfidů¹²⁴ (dále jen „Nařízení o sulfidech“).

¹¹⁹ Tamtéž, bod 99.

¹²⁰ BOYLE, Alan (pozn. 117), s. 377.

¹²¹ Land Reclamation, bod 106 odst. 1 pís. a) bod i).

¹²² *Agreement relating to the Implementation of Part XI of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982*, přijat v New Yorku, Spojené státy americké, dne 28. července 1984, v ČR vyhlášen sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 241/1996 Sb.

¹²³ *Regulations on Prospecting and Exploring for Polymetallic Nodules*, č. ISBA/19/A/9, ze dne 13. července 2000.

¹²⁴ *Regulations on Prospecting and Exploring for Polymetallic Sulphides*, č. ISBA/16/A/12/Rev.1, ze dne 7. května 2010.

V obecné rovině ITLOS vycházel z čl. 139 UNCLOS který stanoví následující:

„Účastnické státy jsou odpovědné za to, že zajistí, že činnost v Oblasti¹²⁵, prováděná ať už účastnickými státy nebo státními podniky, fyzickými či právníckými osobami, které mají státní příslušnost účastnických států anebo které se nacházejí pod účinnou kontrolou účastnických států nebo jejich státních příslušníků, bude prováděna v souladu s touto Částí. Stejná odpovědnost se vztahuje na mezinárodní organizace, které provádějí činnost v Oblasti.“

Povinnost států zajistit (*responsibility to ensure*) výše zmíněné ITLOS vysvětlil tak, že se jedná o užití adekvátních prostředků, vynaložení největšího možného úsilí, a vykonání maxima k dosažení výsledku¹²⁶. Jde tedy o povinnost, jejímž předmětem je nikoli výsledek, ale sám způsob jednání (*obligation of conduct*). Zde pak ITLOS navázal na rozsudek MSD ve věci Pulp Mills, v němž MSD propojil koncept *obligation of conduct* a koncept *due diligence*, tj. náležitá péče¹²⁷.

Ačkoli ITLOS přiznal, že jde o obtížný úkol¹²⁸, pokusil se dále popsat obsah povinnosti náležitá péče, a to tak, že jde o povinnost států učinit součástí svého právního řádu normy a administrativní nástroje určené k zajištění dodržování relevantních povinností entitami provádějícími činnosti na mořském dně, a že tyto musí být k tomuto účelu přiměřené¹²⁹.

(ii) *Povinnosti států – konkrétní povinnosti*

Za první povinnost označil, čerpaje z čl. 153 odst. 4 věty poslední UNCLOS, spolupráci s ISA. Tento obecný výrok byl pak konkretizován výrokem o povinnosti států provést před zahájením činnosti na mořském dně EIA (viz níže), přičemž součástí tohoto postupu je mj. spolupráce s ISA v podobě monitoringu dopadu činností na životní prostředí¹³⁰.

¹²⁵ Oblastí se v souladu s čl. 1 odst. 1 UNCLOS rozumí dno moří a oceánů a jejich podzemí za hranicemi národní jurisdikce.

¹²⁶ Posudek ITLOS, bod 110.

¹²⁷ Tamtéž, bod 111; Pulp Mills, bod 187.

¹²⁸ Posudek ITLOS, bod 117.

¹²⁹ Tamtéž, bod 120.

¹³⁰ Tamtéž, bod 143.

Další konkrétní povinností, z hlediska rozvoje samých základů mezinárodního práva životního prostředí zřejmě zásadní, je pak povinnost jednat v souladu s principem předběžné opatrnosti. ITLOS k tomuto závěru došel na základě analýzy Nařízení o konkréčních a Nařízení o sulfidech, která obsahují v čl. 31 odst. 2 prvního a čl. 33 odst. 2 druhého, povinnost států aplikovat v zájmu zajištění účinné ochrany mořského životního prostředí před nepříznivými dopady činností na mořském dně princip předběžné opatrnosti, vyplývající z čl. 15 Deklarace z Ria. Dle ITLOS se tímto z nezávazné normy stala norma závazná, a státy ji mají povinnost dodržovat¹³¹. Dále se ITLOS zabýval její aplikací s ohledem na znění věty první čl. 15 Deklarace z Ria, která předpokládá plnění této povinnosti státy „podle svých schopností“. V tomto ohledu postavil ITLOS najisto, že se tato povinnost – stejně jako ostatní povinnosti, jejichž existenci Posudek ITLOS potvrdil – vztahuje na všechny státy stejnou měrou, ať již se jedná o státy rozvinuté či rozvojové¹³².

Za konkrétní povinnost států pak ITLOS označil povinnost provést EIA. Tato povinnost dle ITLOS plyne z čl. 206 UNCLOS, který stanoví, že

„[m]ají-li státy rozumné důvody se domnívat, že plánovaná činnost podléhající jejich jurisdikci anebo kontrole může způsobit podstatné znečištění nebo vážnou a škodlivou změnu mořského prostředí, vyhodnotí, pokud je to možné, možné důsledky této činnosti na mořské prostředí ...“.

Potvrdil dále, že jde o obecnou povinnost vyplývající z mezinárodního obyčejového práva¹³³.

Poté co ITLOS potvrdil status povinnosti provést EIA coby obyčejové normy, vyslovil klíčový závěr, že povinnost provést EIA, jak ji formuloval MSD v rozsudku Pulp Mills¹³⁴, lze vykládat i tak, že nastává v situaci, kdy zamýšlená činnost může mít nepříznivý dopad na životní prostředí nacházející se vně jurisdikce států a mohou mu podléhat zdroje, jež lze považovat za společné dědictví lidstva¹³⁵. Dále se věnoval obsahu samotného posudku EIA. Zde zmínil výrok MSD v rozsudku Pulp Mills, že tento vyplývá z vnitrostátní

¹³¹ Tamtéž, bod 127.

¹³² Tamtéž, body 129, 158.

¹³³ Tamtéž, bod 145.

¹³⁴ Viz pozn. 38.

¹³⁵ Posudek ITLOS, bod 148.

legislativy, pro potřeby zodpovězení aktuální otázky však prohlásil, že jej lze dovodit z relevantních předpisů ISA, především pak z Doporučení pro potřeby kontrahentů k posouzení možných dopadů na životní prostředí vzniklých průzkumem za účelem nalezení polymetalických konkrecí v Oblasti¹³⁶¹³⁷. Zmíněný dokument obsahuje pravidla určená především pro oblast těžby mořských minerálů a tudíž přímo neaplikovatelná na oblasti jiné, obsahuje však také některá obecnější ustanovení, z nichž lze dovodit povinnost v rámci EIA např. zjistit charakter místní fauny a flory, sledovat změny v populacích živočichů a hodnotit možnost jejich navrácení do původního stavu, či formulovat podmínky, za kterých bude činnost z důvodu rizika pro životní prostředí dočasně či úplně zastavena¹³⁸.

Mezi dalšími konkrétními povinnostmi pak ITLOS uvedl užívání osvědčených postupů v oblasti ochrany životního prostředí (angl. *best environmental practices*), kterou považuje za součást povinnosti náležitě péče¹³⁹, zajištění, že budou subjektem provádějícím činnost na mořském dně poskytnuty dostatečné záruky pro případ nouzové situace v souvislosti s touto činností¹⁴⁰, a též vytvoření způsobu, jakým bude možné dosáhnout náhrady škody způsobené touto činností¹⁴¹.

(iii) *Odpovědnost států*

Další otázka, kterou se ITLOS zabýval, se týkala odpovědnosti státu za porušení povinností vyplývajících z UNCLOS a Dohody zaštiťovanou entitou. V obecné rovině soud uvedl, že za předpokladu, že stát přijal všechna možná a vhodná opatření k tomu, aby zaštiťovaná entita své povinnosti neporušila, její jednání odpovědnost státu založit nemůže¹⁴². Neučiní-li tak, a mezi újmou vzniklou jednáním zaštiťované osoby a tímto opomenutím je průkazná příčinná souvislost, odpovědnost státu založena bude¹⁴³, přičemž

¹³⁶ *Recommendations for the guidance of the contractors for the assessment of the possible environmental impacts arising from exploration for polymetallic nodules in the Area*, č. ISBA/7/LTC/1/Rev.1, ze dne 13. února 2002.

¹³⁷ Posudek ITLOS, bod č. 149.

¹³⁸ Viz body 9, 12 a 15 zmiňovaného doporučení (pozn. 136).

¹³⁹ Posudek ITLOS, bod č. 136.

¹⁴⁰ Tamtéž, bod č. 138.

¹⁴¹ Tamtéž, bod č. 139.

¹⁴² Tamtéž, bod 186.

¹⁴³ Tamtéž, bod 184.

je vyloučeno, aby byla se zaštiťovanou entitou sdílena společně a nerozdílně¹⁴⁴. Pokud dojde pouze k porušení povinností státu, ale k žádné újmě nedojde, řídí se pak odpovědnost státu obyčejovými normami mezinárodní práva¹⁴⁵.

Z výše řečeného plyne riziko, že újma vzniklá porušením povinností pouze ze strany zaštiťované entity zůstane nenahrazena¹⁴⁶, např. z důvodu jejích nedostatečných finančních možností¹⁴⁷. Zde ITLOS poukazuje na čl. 245 odst. 4 UNCLOS, který zmiňuje možnost zakládání kompenzačních fondů k danému účelu¹⁴⁸.

ITLOS se také vyjádřil ohledně definice újmy a množiny entit, které mohou být legitimovány požadovat její náhradu. Má za to, že za újmu lze považovat poškození Oblastí a jejích zdrojů, náležejících do společného dědictví lidstva, a poškození mořského životního prostředí. Krom pobřežních států, entit využívajících mořské dno a moře vůbec, zařadil ITLOS mezi subjekty oprávněné požadovat náhradu též všechny smluvní státy UNCLOS, vzhledem k povaze povinností spojených s ochranou mořského životního prostředí, které dle ITLOS působí *erga omnes*, a dokonce i ISA, coby zástupce celého lidstva, jehož jménem na základě čl. 137 odst. 2 UNCLOS jedná¹⁴⁹.

(iv) *Kroky, které musí stát podniknout ke splnění svých povinností*

K poslední otázce, která se zabývala kroky nutnými ke splnění povinností dle UNCLOS a Dohody pak ITLOS zopakoval, že stát musí učinit součástí svého právního řádu normy a administrativní nástroje určené k zajištění dodržování relevantních povinností entitami provádějícími činnosti na mořském dně, a že tyto musí být k tomuto účelu přiměřené¹⁵⁰. Tyto normy a nástroje pak plní dvojí funkci, a sice vynucují dodržování povinností vyplývajících z ustanovení UNCLOS a dalších norem, které na tuto činnost dopadají, a zároveň vylučují odpovědnost státu újmu, která by touto činností byla případně

¹⁴⁴ Tamtéž, bod 201.

¹⁴⁵ Tamtéž, bod 178.

¹⁴⁶ TANAKA, Yoshifumi (pozn. 98), s. 221.

¹⁴⁷ PLAKOKEFALOS, Ilias. Seabed Disputes Chamber of the International Tribunal for the Law of the Sea [article]. *Journal of Environmental Law* [online]. 2012, 24(1), 133 [cit. 2017-06-06]. ISSN 09528873, s. 142.

¹⁴⁸ Posudek ITLOS, bod 205.

¹⁴⁹ Tamtéž, body 179-180.

¹⁵⁰ Tamtéž, bod 120.

způsobena¹⁵¹. Dále také stanovil, že není možné nahradit přijetí těchto norem smlouvou se zaštiťovanou entitou¹⁵². Ohledně samotného obsahu těchto norem pak dal pouze najevo, že by měly stanovovat např. technická a finanční kritéria, která musí entita splňovat, podmínky které musí být naplněny, aby mohla být státem zaštiťována a sankce za jejich porušení, a také by tyto normy měly obsahovat patřičné nástroje vynucující jejich dodržování¹⁵³.

(v) *Význam Posudku ITLOS*

Tento Posudek ITLOS je zásadním milníkem v rozvoji mezinárodního práva životního prostředí, konkrétně pak právního režimu mořského dna¹⁵⁴, a vysvětluje některé koncepty klíčové pro pochopení mezinárodního práva životního prostředí jako celku¹⁵⁵.

Ačkoli se ITLOS zdráhal poskytovat konkrétní instrukce¹⁵⁶, ve vztahu k povinnosti náležité péče Posudek objasňuje alespoň v obecných pojmech její obsah, kterým je přijetí patřičné vnitrostátní právní úpravy. Objasněn byl také režim, v jakém má být posouzeno, zda došlo k jejímu porušení, či nikoli¹⁵⁷. Vycházeje ze závěru, že jde o povinnost, jejímž předmětem je samo jednání a nikoli jeho výsledek, bylo postaveno najisto, že stát nenese objektivní odpovědnost za újmu způsobenou životnímu prostředí osobou, kterou zaštiťuje při činnosti na mořském dně.

Dále se Tribunál odvážně¹⁵⁸ postavil k problematice principu předběžné opatrnosti, který označil za – v daném kontextu – závaznou normu. Konkrétní aspekty jeho užití však zcela objasněny nebyly, a jeho výklad, založený na tezi, že

„... princip předběžné opatrnosti je též nedílnou součástí obecné povinnosti náležité péče zaštiťujících států ...“¹⁵⁹

¹⁵¹ Tamtéž, bod 217.

¹⁵² Tamtéž, body 223-224.

¹⁵³ Tamtéž, body 218, 234.

¹⁵⁴ TANAKA, Yoshifumi (pozn. 98), s. 230.

¹⁵⁵ PLAKOKEFALOS, Ilias (pozn. 147), s. 142.

¹⁵⁶ Posudek ITLOS, bod 227.

¹⁵⁷ PLAKOKEFALOS, Ilias (pozn. 147), s. 136.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 138.

se setkal s kritikou odborné veřejnosti¹⁶⁰, spočívající především v pochybnostech ohledně možnosti tyto dva koncepty srovnávat. Zejména bylo poukazováno na rozdíl v potřebné míře průkaznosti porušení povinnosti, kdy pro to, aby nastala povinnost jednat v souladu s povinností náležité péče je zapotřebí „přesvědčivých důkazů“ o tom, že dojde k újmě na životním prostředí, zatímco povinnost jednat v souladu s principem předběžné opatrnosti nastává již v momentě, kdy zavládne nejistota ohledně míry rizika takové újmy¹⁶¹. Dále bylo pevně stanoveno, že povinnosti jednat v souladu s principem předběžné opatrnosti mají všechny státy bez ohledu na úroveň hospodářského rozvoje.

Další důležité výroky ITLOS se týkaly posudku EIA. Ač jen v kontextu aktuálně řešených otázek, alespoň částečně byl osvětlen jeho obsah prostřednictvím odkazu na normy upravující postup při některých činnostech na mořském dně. Otevření možnosti vzniku povinnosti provést EIA nikoli jen v kontextu možného přeshraničního dopadu určité činnosti na životní prostředí, ale též v situaci, kdy by potenciálně dotčenou oblastí byla i taková, jež se nachází mimo jurisdikci států, je pak dozajista zajímavým a odvážným krokem¹⁶². V souvislosti s touto „globalizací“ konceptu EIA lze pak také zmínit úvahu soudu, dle níž povinnosti ochrany mořského životního prostředí působí *erga omnes*, a aktivně legitimovaným k náhradě újmy může být mj. ISA a každý signatářský stát UNCLOS.

3.4. Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary between Ghana and Côte d'Ivoire in the Atlantic Ocean (Ghana/Côte d'Ivoire)

Tento spor (jen „Ghana a Pobřeží slonoviny“) byl zahájen dne 27. února 2015 žádostí Republiky Pobřeží slonoviny (též Côte d'Ivoire, dále jen „Pobřeží slonoviny“) o vydání některých předběžných opatření dle čl. 290 UNCLOS, kterými by sousední Ghanská republika (dále jen „Ghana“) byla nucena mj. přerušit veškeré činnosti související s průzkumem a využitím oblasti v moři, o niž vedou tyto dva státy spor, pro těžářský

¹⁵⁹ Posudek ITLOS, bod 131.

¹⁶⁰ TANAKA, Yoshifumi (pozn. 98), s. 214.

¹⁶¹ TANAKA, Yoshifumi (pozn. 98), s. 215.

¹⁶² PLAKOKEFALOS, Ilias (pozn. 147), s. 139.

průzkum a těžbu ropy, zdržet se vydávání povolení k těmto, a také podniknout kroky k ochraně kontinentálního šelfu, vod nacházejících se nad ním a jeho podloží¹⁶³.

Jurisdikci ITLOS v tomto případě zakládá čl. 288 odst. 1 UNCLOS, dle něhož jeho rozhodnutí podléhají všechny spory z ní vyplývající. ITLOS zde rozhodoval – v souladu s předchozí vzájemnou dohodou obou účastníků – v účastníky předem odsouhlaseném složení tří soudců navržených ITLOS a dvou soudců *ad hoc* určených stranami.

Dosavadním výsledkem tohoto řízení bylo vydáním předběžného opatření ze dne 25. dubna 2015, jímž ITLOS zčásti požadavkům Pobřeží slonoviny vyhověl, a to zejména příkazem, aby se Ghana zdržela vydávání nových povolení, prováděla striktní monitorování všech svých činností v dané oblasti s ohledem na zajištění prevence závažné újmy mořskému životnímu prostředí, a aby obě strany podnikly všechny nutné kroky k předejití této újmy, včetně újmy kontinentálnímu šelfu, vod nacházejícím se nad ním a jeho podloží, a za tímto účelem spolupracovaly¹⁶⁴.

(i) *Úvahy ITLOS*

Důležitým jsou v tomto případě zejména výroky ITLOS, kterými vysvětluje své uvažování ve vztahu k možnosti vzniku újmy životnímu prostředí a její náhrady. Ačkoli dle něho Pobřeží slonoviny neposkytlo dostatečné množství důkazů o tom, že činnost Ghany představuje riziko pro životní prostředí, prohlásil, že možnosti takového rizika přikládá velkou míru důležitosti¹⁶⁵, a své konečné rozhodnutí podložil citováním závěrů své předchozí rozhodovací činnosti, konkrétně pak aplikací povinnosti, dříve formulované mj. v *Southern Bluefin Tuna*, jednat obezřetně a opatrně tak, aby bylo předejito závažné újme mořskému životnímu prostředí¹⁶⁶. Další zajímavou úvahou, která ve výsledku vedla k tomu, že ITLOS nevyhověl požadavku Pobřeží slonoviny vydat příkaz k přerušeni všech činností Ghany v dané oblasti, se týkala předejití újmy životnímu prostředí právě požadovaným přerušeni

¹⁶³ Ghana a Pobřeží slonoviny, bod 25.

¹⁶⁴ Tamtéž, bod 106.

¹⁶⁵ Tamtéž, body 67-68.

¹⁶⁶ Tamtéž, bod 72.

těchto činností. ITLOS zde totiž shledal, že toto riziko plyne z opotřebování a stárnutí (*deterioration*) technického vybavení, které by bylo na místě ponecháno v nečinnosti¹⁶⁷.

(ii) *Význam případu*

Dosavadní rozhodnutí této věci poukazují na odvahu ITLOS postupovat inovativně a neomezovat se ve svém uvažování pouze na úhel pohledu, z něhož k dané věci přistupují účastníci řízení (zde především otázka suverenity nad určitou částí zemského povrchu). Svým dosavadním postupem poukázal na míru, v níž mohou normy týkající se ochrany životního prostředí ovlivňovat rozhodování ve věcech, jež na první pohled s touto oblastí zdaleka nesouvisí¹⁶⁸. V konkrétní rovině je pak zajímavým bodem uložení povinnosti monitorování dopadů na životní prostředí, čímž byla, dle názoru autora, zdůrazněna role tohoto nástroje v předcházení újmě na životním prostředí.

Tribunálu pak lze vyčítat vágnost a obecnost, s níž formuloval některé jednotlivé příkazy. Zmíněný příkaz provádět striktní monitorování vlivů na životní prostředí je z důvodu absentujícího bližšího vysvětlení pojmu „striktní“ obtížné vyložit, stejně jako náplň spolupráce mezi oběma státy při předcházení újmě na životním prostředí¹⁶⁹.

Konečné rozhodnutí v dané věci lze očekávat během roku 2017¹⁷⁰, a i vzhledem k dalším faktorům a zájmům, které bude nutno zohlednit a vyvažovat (jako např. závislost Ghanského hospodářství na ropném průmyslu¹⁷¹) jej bude vhodné vést v patrnosti.

¹⁶⁷ Tamtéž, body 99 a 101.

¹⁶⁸ HARRISON, J. (pozn. 108), s. 541 a 543.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 543.

¹⁷⁰ CAPPELLAZZO, Natalie. *Mixing Oil and Water: The Role of Natural Resource Wealth in the Resolution of the Maritime Boundary Dispute Between Ghana and Côte D'ivoire*. *Boston College International* [online]. 2016, **39**(3), 1-13 [cit. 2017-06-06]. ISSN 02775778, s. 2.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 10-11.

3.5. *Přínos činnosti ITLOS pro mezinárodní právo životního prostředí*

V odborné literatuře se často ve spojitosti s některými závěry ITLOS dá setkat s názory, že ten či onen představuje „odvážný krok“ či „inovativní postup“¹⁷². Jak ze čtení samotných jeho výroků, tak ze zmíněných názorů lze dovodit, že ITLOS skutečně je institucí, která i při řešení obtížných otázek zastává progresivní přístup (např. jde-li o obsah povinnosti náležité péče či charakteru principu předběžné opatrnosti).

Hlavním rysem činnosti ITLOS je jeho široké vnímání pojmu „mořské životní prostředí“, kdy o něm neuvažuje pouze v kontextu ochrany před znečištěním, ale též v souvislosti s ochranou ekosystému a zachování kvality a charakteru mořského života¹⁷³. Jak bylo zřejmé z případu Ghana a Pobřeží slonoviny, nezdráhá se zohlednit environmentální otázky i při řešení případů, které s nimi na první pohled nesouvisí.

Z konkrétních výdobytků praxe ITLOS lze vyzdvihnout několik bodů. Ve svém Posudku ITLOS nastínil obsah povinnosti náležité péče, a ačkoli z jeho vyjadřování bylo zřetelné, že nemá v úmyslu dávat konkrétní odpovědi, jakým způsobem tuto povinnost plnit¹⁷⁴, poskytl v této věci důležitá obecná vodítka.

Otevřený přístup ITLOS k přijetí principu předběžné opatrnosti coby závazné právní normy (alespoň v kontextu otázek zodpovězených v Posudku ITLOS) si rovněž zaslouží pozornost, neboť je z něho, dle názoru autora, zřejmý posun od velmi opatrného přístupu v minulosti (viz činnost ITLOS popsána v podkapitole 3.2., např. v případech Southern Bluefin Tuna) k jeho postupné legitimizaci coby obecně platné normy mezinárodního práva životního prostředí.

Zajímavými jsou pak výroky Posudku ITLOS ohledně EIA, konkrétně nastínění jejich rysů ve vztahu k obsahu samotného posudku EIA¹⁷⁵ a určitě též „globalizace“ této povinnosti jejím rozšířením na činnosti prováděné mimo jurisdikci států¹⁷⁶.

¹⁷² Např. PLAKOKEFALOS, Ilias (pozn. 147), s. 138-139, či HARRISON, J. (pozn. 108), s. 543.

¹⁷³ BOYLE, Alan (pozn. 117), s. 373.

¹⁷⁴ PLAKOKEFALOS, Ilias (pozn. 147), s. 137.

¹⁷⁵ TANAKA, Yoshifumi (pozn. 98), s. 214.

¹⁷⁶ PLAKOKEFALOS, Ilias (pozn. 147), s. 139.

4. Instituce zabývající se ochranou lidských práv

Instituce, jejichž činnost bude zkoumána níže, tj. Evropský soud pro lidská práva, Interamerická komise pro lidská práva a Interamerický soud pro lidská práva, představují orgány mezinárodních mechanismů ochrany lidských práv. Otázky ochrany životního prostředí se v rámci praxe institucí zabývajících se ochranou lidských práv objevují zhruba od 80. let 20. století. Podstatný rozdíl mezi jejich praxí a praxí institucí analyzovaných výše vyplývá z podstaty tohoto odvětví mezinárodního práva a spočívá v pojetí životního prostředí coby hodnoty umožňující výkon lidských práv. Tento antropocentrický přístup přináší některé výhody, např. přednost ochrany lidských práv před ochranou jiných zájmů (např. ekonomických), i nevýhody, jako např. nutné spojení ochrany životního prostředí s ochranou konkrétního lidského práva.

Skutečnostmi, které umožňují řešení environmentálních otázek před těmito institucemi, jsou především jejich přístup k pramenům práva, jimiž jsou založeny a jež jsou oprávněny vykládat a aplikovat, jako k „živoucím“ nástrojům, které se vyvíjí v souladu s potřebami společnosti¹⁷⁷, a také sama povaha lidskoprávních norem, jejichž široké pole působnosti připouští potřebnou flexibilitu jejich výkladu v zájmu ochrany životního prostředí¹⁷⁸.

4.1. *Evropský soud pro lidská práva*

ESLP je v evropském regionu vůdčí autoritou v oblasti lidských práv a jeho praxe je široce respektována signatářskými státy Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „EÚLP“)¹⁷⁹. Původním cílem přijetí EÚLP bylo efektivní uvedení v život práv zakotvených ve Všeobecné deklaraci lidských práv¹⁸⁰, jak je též zřejmé z preambule této úmluvy¹⁸¹. V rámci své praxe se tedy ESLP potýká s velkým množstvím případů nejrůznějšího obsahu, z nichž mnohé mají přesah do oblasti ochrany životního prostředí,

¹⁷⁷ ANTON, Donald K. a Dinah. SHELTON. *Environmental protection and human rights*. New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780521766388, s. 338.

¹⁷⁸ HARRISON, James (pozn. 10), s. 504.

¹⁷⁹ Přijata v Římě, Italská republika, dne 4. listopadu 1950, vyhlášena v České a Slovenské federativní republice sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.

¹⁸⁰ Přijata v Paříži, Francouzská republika, dne 10. prosince 1948.

¹⁸¹ ANTON, Donald K. a Dinah. SHELTON (pozn. 177), s. 336.

při jejichž řešení musí přizpůsobovat své vnímání a výklad ustanovení EÚLP aktuálním okolnostem daného případu¹⁸².

4.1.1. Charakter a působnost v oblasti práva životního prostředí

ESLP odvozuje svou existenci z čl. 19 EÚLP a sestává ze soudců navržených stranami EÚLP, které volí tzv. Parlamentní shromáždění Rady Evropy¹⁸³. Počet soudců je roven počtu stran EÚLP¹⁸⁴, kterých je aktuálně 47¹⁸⁵. Z tohoto počtu se pak utváří formace, v nichž ESLP rozhoduje, konkrétně velký senát sestávající z 11 soudců, senát složený ze 7 soudců, a výbor složený ze tří soudců. V rámci rozhodování o přípustnosti individuální stížnosti je pak přípustné i rozhodování samosoudce¹⁸⁶. Čl. 31 odst. 1 EÚLP dává ESLP příslušnost rozhodovat o veškerých otázkách výkladu a aplikace EÚLP, přičemž k podání stížnosti na její tvrzená porušení jsou dle čl. 34 EÚLP legitimovány fyzické osoby, skupiny fyzických osob i nevládní organizace.

Jak již bylo zmíněno výše, díky „ohlednosti“ lidskoprávních norem lze přistupovat k otázkám ochrany životního prostředí i jako k problému dodržování lidských práv. Přestože tedy práva zaručovaná EÚLP mají povahu převážně práv občanských a politických a z žádného ustanovení právo na příznivé životní prostředí výslovně nevyplývá, působnost ESLP k rozhodování v environmentálních záležitostech lze dovodit¹⁸⁷. Jak bude zřetelné z níže popsané praxe, nejčastěji jsou případy řešené ESLP založeny na tvrzení o porušení práva na respektování soukromého a rodinného života, chráněného čl. 8 EÚLP¹⁸⁸.

¹⁸² *Final Activity Report Human Rights and the Environment* [online]. Štrasburk: Rada Evropy, Steering Committee for Human Rights, 2005- [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=970>, s. 8.

¹⁸³ EÚLP, čl. 22.

¹⁸⁴ Tamtéž, čl. 20

¹⁸⁵ 47 Member States. *Council of Europe* [online]. Štrasburk [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://www.coe.int/en/web/portal/47-members-states>

¹⁸⁶ EÚLP, čl. 26-28.

¹⁸⁷ Viz pozn. 177.

¹⁸⁸ KISS, Alexandre Charles a Dinah. SHELTON (pozn. 2), s. 239.

4.1.2. Dosavadní činnost v oblasti práva životního prostředí

V následujících odstavcích bude popsán vývoj některých důležitých konceptů mezinárodního práva životního prostředí v rozhodovací praxi ESLP. Pozornost bude nejprve věnována rozhodnutím, jejichž výroky objasňují nejdůležitější aspekty jeho nazírání na problematiku ochrany životního prostředí, a poté případům, s jejichž pomocí bude nastíněn vývoj posuzování environmentálních otázek ESLP v nedávné době.

(i) *Propojení ochrany životního prostředí a ochrany lidských práv*

První výrok ESLP, týkající se ochrany životního prostředí, lze najít v jeho rozhodnutí ve věci *Lopéz Ostra v. Spain* (dále jen „Lopéz Ostra“) z 9. prosince 1994. Zde reagoval na tvrzení v individuální stížnosti občanky Španělského království, že provozem čističky odpadních vod, jež byla bez patřičného povolení vybudována poblíž jejího domu, a který byl příčinou zdravotních problémů a dalšího nepohodlí¹⁸⁹, porušeno mj. její právo na respektování soukromého a rodinného života vyplývající z čl. 8 EÚLP¹⁹⁰. S tímto tvrzením se ESLP vypořádal následujícím prohlášením:

„Přirozeně, závažné znečištění životního prostředí může mít dopad na blaho jednotlivců a zabraňovat jim v užívání svých domovů, a do té míry, že má nepříznivý vliv na jejich soukromý a rodinný život, aniž by přitom vážně ohrožovalo jejich zdraví.“¹⁹¹

Tento zásadní moment ve vývoji interpretace EÚLP¹⁹² tedy představuje první případ, kdy ESLP shledal porušení práv chráněných EÚLP vyplývající z poškození životního prostředí, a z tohoto závěru pak nadále ve své praxi vycházel (např. v případě *Guerra v. Italy*)¹⁹³. Odpovědnost státu za toto porušení pak dovedl z jeho neschopnosti vyvážit ekonomické zájmy dané oblasti a zájem na zachování práv občanů.

¹⁸⁹ Lopéz Ostra, bod 30.

¹⁹⁰ Tamtéž, bod 34.

¹⁹¹ Tamtéž, bod 51: *„Naturally, severe environmental pollution may affect individuals' well-being and prevent them from enjoying their homes in such a way as to affect their private and family life adversely, without, however, seriously endangering their health.“*

¹⁹² KRAVCHENKO, Svitlana a John E. BONINE. Interpretation of Human Rights for the Protection of the Environment in the European Court of Human Rights. *Pacific McGeorge Global Business* [online]. 2012, 25(1), 245-287 [cit. 2017-06-06]. ISSN 19363931, s. 255.

¹⁹³ KRAVCHENKO, Svitlana a John E. BONINE (pozn. 192), s.257.

(ii) *Vyvažování zájmů a „prostor pro uvážení“*

Na svůj výrok o povinnosti států vyvažovat tyto zájmy pak navázal v případě *Hatton and others v. United Kingdom* (dále jen „Hatton“), jehož jádrem byla stížnost několika občanů Spojeného království Velké Británie a Severního Irska na porušení jejich práv mj. dle čl. 8 EÚLP provozem londýnského letiště Heathrow. V rozsudku, vyneseném dne 8. července 2003, ESLP odkázal na svá dřívější rozhodnutí, mj. též ve věci *Lopéz Ostra*, v nichž dovedl možnost porušení práv chráněných EÚLP znečištěním životního prostředí¹⁹⁴, avšak ve výsledku došel k názoru, že k porušení práv stěžovatelů nedošlo¹⁹⁵. Svůj názor zdůvodnil tak, že zde ze strany státu nedošlo k žádnému jednání, jímž by vybočil ze svého „prostoru pro uvážení“, který má při vyvažování výše zmíněných zájmů k dispozici dle čl. 8 odst. 2 EÚLP. K rozsahu tohoto „prostoru pro uvážení“ pak vysvětlil, že jeho posouzení závisí na míře dotčení práv jednotlivce, a v aktuálním případě, jež se týkal otázky všeobecného řízení veřejných záležitostí¹⁹⁶, je tedy státu coby vykonavateli demokratické vůle obyvatelstva¹⁹⁷ nutné přiznat prostor dostatečně široký. Přihlédl také k tomu, že je stát z důvodu svých zkušeností a znalostí více způsobilý k posuzování a řešení technicky i společensky komplexních problémů než by mohl být ESLP¹⁹⁸.

(iii) *Povinnost států dodržovat vlastní právní normy*

K možnosti vzniku porušení práv chráněných EÚLP nedodržením vnitrostátních norem ze strany státu se ESLP vyjádřil poprvé v rozhodnutí ze dne 9. června 2005 v případě *Fadeyeva v. Russia* (dále jen „Fadeyeva“). Jádrem sporu bylo tvrzení občanky Ruské federace žijící v těsné blízkosti průmyslového zařízení (ocelárny), že provoz tohoto podniku má závažný dopad na její zdraví, a že jí stát nebyl s to zajistit relokaci mimo bezpečnostní zónu okolo něj. ESLP shledal, že (i) na základě nepřímých důkazů o míře znečištění v místě bydliště stěžovatelky je možno dovozovat porušení čl. 8 EÚLP¹⁹⁹, a (ii) že stát nese za toto porušení odpovědnost z důvodu zanedbání své povinnosti, navíc plynoucí z jeho vlastních

¹⁹⁴ Hatton, bod 96.

¹⁹⁵ Tamtéž, bod 129.

¹⁹⁶ Tamtéž, bod 103.

¹⁹⁷ Tamtéž, bod 97.

¹⁹⁸ Tamtéž, bod 100.

¹⁹⁹ Fadeyeva, bod 88.

právních norem, relokaci osob z oblasti poblíž zařízení zajistit²⁰⁰. Samu protiprávnost postupu státu zde ESLP označil za nikoli hlavní okolnost, která by zakládala jeho odpovědnost, soustředě se na podstatu tohoto jednání, jež spatřoval v porušení pozitivní povinnosti (poprvé formulované v případě *Guerra and Others v. Italy*) usilovat o dosažení rovnováhy mezi ochranou veřejného zájmu (zde ekonomického přínosu plynoucího z provozu znečišťujícího zařízení²⁰¹) a zájmu jednotlivců na ochraně jejich práv.

ESLP zde tedy v praxi vytyčil hranici tzv. „prostoru pro uvážení“, jež státům náleží. Rovněž je důležitý i jeho přístup k problematice dokazování. Příčinná souvislost mezi jednáním státu a porušením práv stěžovatelky zde byla ESLP dovozena na základě nepřímých důkazů o existenci okolností, za nichž k takovému porušení může dojít (zde trvajícím prokazatelně vysoká úroveň znečištění).

(iv) *EIA*

I ESLP se věnoval povinnosti států provádět posudek EIA. Ve dvou případech tuto povinnost shledal povinností pozitivní, jež musí státy splnit, mají-li být zachována práva jednotlivců. V rozhodnutí ve věci *Taşkin and Others v. Turkey* ze dne 30. března 2004 (dále jen „*Taşkin*“) řešil ESLP stížnost občanů Turecké republiky, že vydáním povolení k provozu dolu, o němž již dříve turecký soud prohlásil, že by mohl mít závažný dopad na právo místních obyvatel na život v příznivém prostředí²⁰², stát zasáhl do jejich práv dle čl. 8 EÚLP. ESLP přistoupil ke zhodnocení souladu postupu státu s rozsahem jeho „prostoru pro uvážení“, cituje přitom rozhodnutí ve věci *Hatton*, a shledal, že nedostál svým povinností řádně zhodnotit možný dopad vydání tohoto povolení²⁰³, a prohlásil, že předpokladem rozhodnutí týkajícího se závažných a komplexních otázek výkonu veřejné správy musí být řádné posouzení jeho dopadů a možnost dotčených osob výsledky takového posouzení přezkoumat a v případě zjištění nesrovnalostí se obrátit na soud²⁰⁴. Ve věci *Giacomelli v. Italy* (dále jen „*Giacomelli*“) naopak ESLP rozhodoval o porušení téhož práva tvrzeném občankou Italské republiky. Stěžovatelka uvedla, že stát pochybil neprovedením

²⁰⁰ Tamtéž, bod 134.

²⁰¹ Tamtéž, bod 101.

²⁰² *Taşkin*, bod 104.

²⁰³ Tamtéž, bod 118.

²⁰⁴ Tamtéž, bod 119.

EIA před zahájením provozu silně znečišťujícího průmyslového závodu poblíž jejího bydliště, a dále, že po provedení EIA nebyly závěry posudku respektovány a to i navzdory několika rozhodnutím italských soudů, jimiž byl provoz závodu shledán nezákonným²⁰⁵. ESLP ve svém rozhodnutí ze dne 26. března 2007 nejprve zopakoval, že státům je ohledně výkonu veřejné správy přiznán široký „prostor pro uvážení“, poté však zdůraznil, že pro zjištění, zda stát z tohoto prostoru vybočil je důležité nejen posouzení hmotněprávních, ale také procesněprávních aspektů jeho činnosti²⁰⁶. Tím, že stát nebyl schopen vymoci rozhodnutí vlastních orgánů, a dosáhnout tak odstranění protiprávního stavu, selhal v dosažení rovnováhy mezi zájmem společnosti na provozu závodu a zájmy jednotlivce na zachování jeho práva na respektování soukromého a rodinného života, a porušil tak toto stěžovatelské právo chráněné čl. 8 EÚLP.

4.1.3. Aktuální činnost v oblasti práva životního prostředí

Jak je zřejmé z předchozí části, ESLP se ve své dosavadní rozhodovací činnosti „vybavil“ dostatečným množstvím nástrojů v podobě výroků, jimiž spojuje ochranu životního prostředí s ochranou lidských práv. V této části bude na vybraných případech ilustrován recentní vývoj rozhodovací praxe ESLP, ve které své předchozí závěry aplikoval a dále rozvinul.

(i) Posilování postavení stěžovatelů

V judikatuře ESLP z nedávných let lze najít několik dalších rozhodnutí blíže definujících působnost a roli ESLP v ochraně lidských práv v souvislosti s kvalitou životního prostředí. Např. v případě *Dubetska and Others v. Ukraine* (dále jen „Dubetska“) řešil ESLP stížnost občanky Ukrajiny a mj. jejích rodinných příslušníků na porušení práv chráněných čl. 8 EÚLP provozem státem vlastněných průmyslových zařízení²⁰⁷, který způsobuje znečištění půdy a vody v okolí těchto zařízení a je i příčinou zdravotních a dalších obtíží na straně stěžovatelky a jejích blízkých²⁰⁸. ESLP ve svém rozhodnutí ze dne 10. února 2011 shledal, že ačkoli není možné z předloženého důkazního materiálu dovodit, že k újmě na zdraví osob skutečně došlo, lze mít za to, že život v oblasti, v níž jsou zjevně překračovány příslušné

²⁰⁵ Giacomelli, body 70-71.

²⁰⁶ Tamtéž, bod 84.

²⁰⁷ Dubetska, bod 73.

²⁰⁸ Tamtéž, body 24-30.

hygienické normy, vystavuje zdraví stěžovatelů zvýšenému riziku²⁰⁹, a vzal též v potaz rozhodnutí ukrajinských soudů, které rovněž shledaly nesoulad mezi stavem životního prostředí a příslušnými právními předpisy²¹⁰. Na základě těchto zjištění pak prohlásil, že byla dosažena úroveň intenzity zásahu do práv chráněných čl. 8 EÚLP odůvodňující výrok o jejich porušení²¹¹. V rámci zjišťování odpovědnosti státu za daná porušení pak ESLP odkázal na případy *Hatton a Fadeyeva*²¹², a zhodnotil, zda byla státem při řešení situace stěžovatelů dosažena rovnováha mezi zájmy stěžovatelů a zájmy společnosti. Tak jako v případě *Fadeyeva* se zaměřil především na procesní stránku výkonu veřejné správy, a shledal, že stát nebyl za celou dobu trvání předmětné situace schopen zamezit znečištění prostředí a z něho vyplývajícím rizikům ani poskytnout stěžovatelům bydlení v místě prostém těchto rizik, a je tudíž za porušení práv chráněných čl. 8 EÚLP odpovědný²¹³.

Důležitost tohoto rozhodnutí tkví bezesporu v rozšíření množiny případů, v nichž je možno dovést porušení práv chráněných čl. 8 EÚLP, též na případy, v nichž panuje nedostatek důkazního materiálu ve prospěch tvrzení stěžovatelů. ESLP tedy v zájmu ochrany lidských práv – a s přihlédnutím k omezeným možnostem stěžovatelů shromáždit a předložit dostatečně přesvědčivé důkazy – staví silné nepřímé důkazy na roveň důkazů přímých²¹⁴.

V jiném případě zase ESLP odmítl přiznat ekonomickým zájmům oblasti prioritu před ochranou lidského zdraví. Rozhodnutím ze dne 4. října 2010 v případě *Băcilă v. Romania* (dále jen „*Băcilă*“) ESLP reagoval na stížnost občanky Rumunska na porušení jejích práv zaručených mj. čl. 8 EÚLP, jež vzniklo neschopností státu zakročit proti znečišťování životního prostředí průmyslovým zařízením nacházejícím se v místě jejího bydliště, jež mělo za následek poškození jejího zdraví²¹⁵. Ve svém rozhodnutí došel ESLP k závěru, že ani zájem na zachování provozu vysoce ekonomicky významného zařízení, zde továrny,

²⁰⁹ Tamtéž, bod 111.

²¹⁰ Tamtéž, bod 116.

²¹¹ Tamtéž, bod 119.

²¹² Tamtéž, bod 141.

²¹³ Tamtéž, body 154-156.

²¹⁴ HARRISON, James (pozn. 10), s. 511.

²¹⁵ *Băcilă*, bod 44.

kteřá byla největším zaměstnavatelem v již tak ekonomicky ohrožené oblasti, nemůže převýšit zájem na ochraně práv zaručených čl. 8 EÚLP²¹⁶.

(ii) *Kreativní přístup k otázkám ochrany životního prostředí*

V předchozích odstavcích byla popsána praxe ESLP, která se dotýká nejdůležitějších rysů jeho přístupu k otázkám ochrany lidských práv ve vztahu ke stavu životního prostředí, tedy především jeho hodnocení prostoru pro uvážení, který mají státy k dispozici při vyvažování společenských zájmů a zájmů jednotlivců, a potvrzení některých povinností, např. provedení hodnocení EIA, které musí stát pro úspěšné vyvážení těchto zájmů splnit. Tato část textu však bude věnována případům, v nichž ESLP zvolil neobvyklý či kreativní přístup k řešení otázek, které na první pohled ani nemusí s ochranou životního prostředí souviset.

Prvním takovým je případ *Winterstein and Others v. France* (dále jen „Winterstein“), v němž ESLP dne 17. října 2013 rozhodl o stížnosti občanů Francie na porušení mj. práv chráněných čl. 8 EÚLP, k němuž mělo dojít jejich úředním vykázaním z oblasti, v níž po dlouhou dobu přebývali²¹⁷. Stěžovateli byli příslušníci místní komunity kočovníků (*gens du voyage*), kteří se dlouhodobě – někteří až desítky let – zdržovali v karavanech na místě, jež bylo v místní platné územně-plánovací dokumentaci vedeno jako „*přirodní oblast zasluhující ochranu z důvodu svého krajinného rázu ...*“²¹⁸. Pro toto dlouhotrvající porušování předpisů týkajících se využití území uložil francouzský soud stěžovatelům povinnost oblast opustit²¹⁹. Z hlediska práva životního prostředí zde pak došlo ke dvěma zajímavým událostem. ESLP totiž v tomto případě dal za pravdu stěžovatelům, že byla porušena jejich práva chráněná čl. 8 EÚLP²²⁰, a to tím, že stát vybočil ze svého „prostoru pro uvážení“, který má k dispozici při výkonu veřejné správy, a nedostál své povinnosti vyvážit zájmy společnosti jako celku (zde zájem na využití území v souladu s relevantními předpisy²²¹), a zájmem na zachování práv jednotlivců (zde právo na respektování obydlí).

²¹⁶ Bácilá, body 70-73.

²¹⁷ Winterstein, bod 103.

²¹⁸ Tamtéž, bod 16: „*Natural area qualifying for protection on account of the quality of its landscape ...*”

²¹⁹ Tamtéž, bod 25.

²²⁰ Tamtéž, bod 167.

²²¹ Tamtéž, bod 156.

Klíčovou je zde úvaha soudu, že obydlím lze rozumět i dopravní prostředek (zde karavan) dlouhodobě umístěný v určité lokalitě, přičemž při stanovení intenzity ochrany tohoto práva je třeba zohlednit délku doby, po kterou se daný dopravní prostředek na místě zdržuje. Soud v této souvislosti prohlásil, že

„[v] nynějším případě není sporu o tom, že se v předmětném čase stěžovatelé již po mnoho let (mezi pěti a třiceti lety) zdržovali v lokalitě Bois du Trou-Poulet v Herblay. Soud je proto toho názoru, že měli stěžovatelé dostatečně těsný a trvajícím vztah s karavany, chatami a bungalovy na jimi obývané půdě, aby tyto bylo možné považovat ze jejich ‚domov‘ ... “²²²,

a dále též, že

„ ... opatření dotýkající se umístění karavanů má dopad na jejich možnost zachovat svou identitu a vést soukromý a rodinný život v souladu s touto tradicí. “²²³

Na straně jedné tímto tedy ESLP předřadil ochranu proti zásahu do práv člověka ochráně proti zásahu do životního prostředí, která byla předmětem legislativy, na základě níž měli být stěžovatelé vykázáni²²⁴. Na straně druhé pak možná otevřel cestu zcela novému přístupu k řešení otázek ochrany životního prostředí v intencích čl. 8 EÚLP, a to tím, že umožnil – byť jen v případě, který je neobvyklý charakterem stěžovatelů coby příslušníků menšiny s kulturním zázemím odlišným od většinové společnosti – považovat určité prostředí (tedy nejen samo fyzické obydlí) za domov. Dle názoru autora se zde nabízí podobnost s případy řešenými v rámci Interamerického systému ochrany lidských práv, v nichž klíčovým prvkem je právě sejetí kulturní identity osob s jejich prostředím.

²²² Tamtéž, bod 141: *„In the present case it is not in dispute that, at the material time, the applicants had been residing for many years (between five and thirty years) at the locality of Bois du Trou-Poulet in Herblay. The Court thus takes the view that the applicants had sufficiently close and continuous links with the caravans, cabins and bungalows on the land occupied by them for this to be considered their “home”, regardless of the question of the lawfulness of the occupation under domestic law ... “*

²²³ Tamtéž, bod 142: *„ ... measures affecting the stationing of caravans affect their ability to maintain their identity and to lead a private and family life in accordance with that tradition. “*

²²⁴ HARRISON, James. Significant International Environmental Law Cases: 2012-14 [notes]. *Journal of Environmental Law* [online]. 2014, 26(3), 519 [cit. 2017-06-06]. ISSN 09528873, s. 524.

V druhém zde analyzovaném případě se pak ESLP dotkl problematiky ochrany životního prostředí ve vztahu k etickému cítění jednotlivců. Ve věci *Herrmann v. Germany*, zakončené rozhodnutím ze dne 26. června 2012 (dále jen „Herrmann“), řešil ESLP stížnost občana Spolkové republiky Německo, na porušení jeho práv chráněných mj. čl. 1 Dodatkového protokolu k EÚLP a čl. 9 EÚLP (tj. právo na ochranu majetku, resp. právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání). Ve vztahu k prvnímu stěžovateli namítal, že jeho právo pokojně užívat svůj majetek bylo narušeno ustanoveními federálního zákona upravujícího lov divoké zvěře, která zakládají členství vlastníků určitých pozemků v místním loveckém sdružení, bez ohledu na jejich postoj či možné etické výhrady vůči lovu a bez možnosti toto členství ukončit²²⁵. Senát ESLP, rozhodující v dané věci jako první, došel k názoru, že takové omezení práva pokojného užívání majetku je přípustné v zájmu udržování rozmanitosti a zdravého stavu zvířecí populace²²⁶. Přihlédl také k tomu, že daná situace je odlišná od podobných dříve řešených případů, a to zejména v tom, že je majitelům poskytována část z výtěžku loveckých aktivit prováděných na jeho pozemku, že v německém zákonodárství nedochází na rozdíl od jiných právních řádů k rozlišování mezi pozemky ve veřejném a soukromém vlastnictví a z povinnosti tolerovat lov nejsou vyňaty ani pozemky větší rozlohy než stěžovatelův. Otázkou porušení práv chráněných čl. 9 EÚLP se pak nezabýval²²⁷. Věc byla dále postoupena velkému senátu, který dospěl k závěru odlišnému, a sice že k porušení práva na pokojné užívání majetku došlo, a to z toho důvodu, že ani se zohledněním rovnosti majitelů v nemožnosti vyloučit lovecké aktivity na svých pozemcích, a ani s přihlédnutím k existenci úpravy přiznávající majitelům pozemků část výtěžku z loveckých aktivit, není možné stavět společenské zájmy před respekt vůči etickým výhradám jednotlivce²²⁸. Byť se jím odmítl zabývat zvlášť, odkázal na tyto závěry i ve vztahu k tvrzenému porušení čl. 9 EÚLP²²⁹.

Ohledně tohoto rozhodnutí nepanovala mezi soudci ESLP jednota, přičemž z pohledu rozvoje práva životního prostředí si pozornost zaslouží zejména zčásti souhlasné a zčásti nesouhlasné stanovisko soudce Pinto de Albuquerque, který jeho prostřednictvím vyjádřil

²²⁵ Herrmann, body 11 a 41.

²²⁶ Tamtéž, bod 42.

²²⁷ Tamtéž, bod 107.

²²⁸ Tamtéž, body 93-94.

²²⁹ Tamtéž, bod 119.

nesouhlas s neshledáním porušení práva na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. V rámci své argumentace představil analýzu ustanovení na ochranu zvířat řady mezinárodních, ústavních i podústavních předpisů, načež shrnul, že

„[d]le Úmluvy [EÚLP, pozn. aut.] „práva zvířat“ nepředstavují právní nároky přiznané zvířatům a vymahatelné prostřednictvím zástupce, nýbrž odpovídají povinnostem, jimiž jsou Smluvní strany vázány v rámci svého závazku úplnému, skutečnému a praktickému požívání lidských práv, obzvláště pak lidského práva na zdravé a udržitelné životní prostředí.“²³⁰

Dále se ve svém stanovisku též vyjádřil k pochybnostem ohledně pravosti etických výhrad stěžovatele, který byl napadán, že svůj pozemek, na kterém chtěl omezit lov zvěře, dříve poskytoval k chovu zvěře pro porážku²³¹, přičemž poznamenal, že řádně prováděná porážka pro zvíře představuje menší riziko zbytečného utrpení, než lov. Je tedy možné (nejzřetelněji právě v úvahách soudce Pinto de Albuquerque) vidět snahu o vyvážení zájmů na ochraně životního prostředí (zde péče o blaho divokých zvířat) se zájmy lidskými, a to v podobě snahy minimalizovat utrpení zvířat a k legitimním účelům, majícím za následek smrt zvířete, užívat prostředky co možná nejšetrnější.

4.1.4. Přínos činnosti ESLP pro mezinárodní právo životního prostředí

Z výše uvedených i dalších důležitých případů je zřejmé, že ESLP si důležitost environmentálních otázek uvědomuje, a přestože stěžovatelé ani ESLP nemají možnost opírat se o výslovné přiznání práva na příznivé životní prostředí²³³, a životní prostředí je tudíž vnímáno výhradně optikou práv vyjmenovaných v EÚLP, dokázal za necelé čtvrtstoletí vytvořit efektivní metody pro jejich řešení²³⁴.

²³⁰ Herrmann, *Partly Concurring and Partly Dissenting Opinion Of Judge Pinto De Albuquerque*: „Under the Convention, “animal rights” are not legal claims attributed to animals and exercisable through a representative, but instead correspond to obligations imposed on the Contracting Parties as part of their commitment to full, effective and practical enjoyment of human rights, and specifically of a human right to a healthy and sustainable environment.“

²³¹ Herrmann, bod 24.

²³³ Ohledně možného přijetí dodatkového protokolu k EÚLP, jež by tento stav změnil, viz závěr.

²³⁴ MÜLLEROVÁ, Hana. Environment Playing Short-handed: Margin of Appreciation in Environmental Jurisprudence of the European Court of Human Rights. *Review of European Comparative* [online]. 2015, **24**(1), 83-92 [cit. 2017-06-06]. DOI: 10.1111/reel.12101. ISSN 20500386, s. 84.

Praxe ESLP poukazuje na výhody i nevýhody aplikace EÚLP v současné podobě ve zkoumané oblasti. Zásadním přínosem, který aktivitu ESLP odlišuje od praxe institucí analyzovaných výše, je fakt, že se díky ní ochrana životního prostředí vůbec dostává do sféry ochrany lidských práv. Lidská práva jsou ze své podstaty hodnotou maximální a zájem na jejich ochraně a dodržování stojí v zásadě nad veškerými ostatními zájmy, mj. i zájmy na ochraně přírody a živých organismů odlišných od člověka²³⁵. Díky tomuto eminentnímu postavení, na němž se rovněž shodují i všechny moderní právní řády, se jim tedy dostává vyšší míry ochrany a také větší jistoty ve vymahatelnosti díky dokonalosti mechanismů určených k jejich zachování²³⁶.

Právě z výše zmíněného však plynou i nevýhody, a to především v podobě určité „dvousečnosti“ ustanovení chránících lidská práva. Jak je zřejmé, ESLP zpravidla hodnotí jednání států, jímž jsou dle tvrzení stěžovatelů jejich práva porušována, z hlediska „prostoru pro uvážení“, který mají státy k dispozici. Základem pro toto uvažování je např. v případě zde nejčastěji citovaného čl. 8 EÚLP jeho odstavec druhý, který umožňuje omezení práv chráněných odstavcem prvním v zájmu mj. hospodářského blahobytu či veřejné bezpečnosti²³⁷. ESLP pak posuzuje jednání státu, zpravidla argumentujícího hospodářskou nezbytností, z pohledu jeho souladu s vnitrostátní právní úpravou, a z pohledu jeho vhodnosti a potřebnosti²³⁸. Logickými riziky plynoucími z tohoto přístupu jsou v rovině konkrétní především možnost upřednostnění ekonomických zájmů většiny nad zájmy jednotlivce, a nemožnost dosáhnout ochrany v situaci, kdy nedojde k přímému dotčení práv stěžovatele, a v rovině abstraktní samo nejasné postavení životního prostředí, které je zde vnímáno jako individuální zájem poměřovaný se zájmem kolektivním, tedy v rozporu s tím, jak je životní prostředí vnímáno v praxi jiných institucí (srov. např. přístup MSD již v případě

²³⁵ SHELTON, DINAH. Nature as a legal person. *VertigoO* [online]. 2015, , 1-19 [cit. 2017-06-06]. DOI: 10.4000/vertigo.16188. ISSN 14928442, s. 2. Tento závěr neplatí absolutně. Z důvodů ochrany životního prostředí, jako obecného zájmu společnosti, je možné některá lidská práva omezit. Příkladem budiž např. omezení svobody pohybu dle čl. 2 odst. 4 Protokolu č. 4 k EÚLP v chráněných oblastech002E

²³⁶ KISS, Alexandre Charles a Dinah. SHELTON (pozn. 2), s. 238.

²³⁷ Tamtéž, s. 240.

²³⁸ MÜLLEROVÁ, Hana (pozn. 233), s. 88.

Barcelona Traction, v němž projevil vůli pojímat blaho životního prostředí za předmět kolektivního zájmu lidstva²³⁹).

²³⁹ TAMS, Christian J. a James SLOAN, ed. (pozn. 17), s. 357-358.

4.2. *Interamerický systém ochrany lidských práv*

Interamerický systém ochrany lidských práv (dále jen „ISOLP“) představuje soustavu orgánů mechanismu ochrany lidských práv vytvořeného Organizací amerických států (dále jen „OAS“), jež sdružuje více než tři desítky států na západní polokouli, včetně např. Spojených států amerických či Brazílské federativní republiky²⁴⁰.

Charakterem se ISOLP nejvíce podobá evropskému systému ochrany lidských práv v čele s ESLP, přičemž i jeho základním posláním je ochrana lidských práv vyplývajících z regionální mezinárodní smlouvy, zde Americké úmluvy o lidských právech²⁴¹ (dále jen „AÚLP“), a činností ESLP se také často inspiruje²⁴². Jeho fungování se však v mnohém odlišuje, počínaje jeho institucionální strukturou i povahou řešených případů.

4.2.1. *Charakter a působnost v oblasti práva životního prostředí*

ISOLP sestává ze dvou institucí, Interamerické komise pro lidská práva (dále jen „Komise“) a Interamerického soudu pro lidská práva (*Inter-American Court of Human Rights*, dále jen „IACHR“). Komise byla zřízena roku 1959 a její složení a působnost upravuje kapitola VII. AÚLP. Komise sestává ze 7 členů volených Valným shromážděním OAS²⁴³, a krom poradní funkce²⁴⁴ je nadána pravomocí přijímat od jednotlivců a nevládních organizací stížnosti na porušení AÚLP²⁴⁵. Na základě takové stížnosti je pak Komise oprávněna provést šetření, a shledá-li, že k tvrzenému porušení došlo, a není možné dosáhnout jiného řešení, je o takové otázce oprávněn rozhodnout IACHR.

²⁴⁰ OAS :: Member States. *OAS* [online]. Washington [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: http://www.oas.org/en/member_states/default.asp

²⁴¹ Přijata v San José, Kostarika, dne 22. listopadu 1969. Známa též pod názvem Pakt ze San José.

²⁴² SCHALL, Christian. Public Interest Litigation concerning Environmental Matters before Human Rights Courts: A Promising Future Concept [article]. *Journal of Environmental Law* [online]. 2008, **20**(3), 417 [cit. 2017-06-06]. ISSN 09528873, s 423.

²⁴³ AÚLP, čl. 34 a 36

²⁴⁴ Tamtéž, čl. 41.

²⁴⁵ Tamtéž, čl. 44.

IACHR byl zřízen roku 1979 a jeho složení a působnost upravuje následující kapitola VIII. AÚLP. IACHR sestává ze 7 soudců rovněž volených Valným shromážděním OAS²⁴⁶ a je oprávněn rozhodovat o stížnostech na porušení AÚLP ze strany států. Legitimovány k zahájení sporu před IACHR jsou však jen členské státy OAS a Komise.

Co bylo řečeno o působnosti ESLP v záležitostech ochrany životního prostředí, platí obdobně i v případě ISOLP. Ačkoli, stejně jako EÚLP, neobsahuje AÚLP žádné ustanovení, jež by výslovně zakotvilo právo člověka na příznivé životní prostředí²⁴⁷, problematika ochrany životního prostředí do praxe soudu vstoupila prostřednictvím jiných ustanovení, přičemž v této souvislosti nejčastěji invokovaným je čl. 21 AÚLP. Ústřední role tohoto článku v případech týkajících se ochrany životního prostředí spočívá v provázanosti environmentálních otázek s právy původních obyvatel (*indigenous peoples*)²⁴⁸, pro něž je vlastnické právo, zde vystupující jako kolektivní právo k území tradičně obývanému jejich komunitami, právem nejdůležitějším²⁴⁹.

Krom AÚLP vychází orgány ISOLP ve svých rozhodnutích též z ustanovení Americké deklarace práv a povinností člověka²⁵⁰ (dále jen „Deklarace z Bogoty“), a vzhledem k množství případů týkajících se původních obyvatel, též z mezinárodních smluv, které se zabývají problematikou ochrany jejich práv, jako např. Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 169, týkající se domorodých a kmenových národů v nezávislých státech²⁵¹ (dále jen „ILO č. 169“).

²⁴⁶ Tamtéž, čl. 52-53.

²⁴⁷ Viz pozn. 188.

²⁴⁸ Autor si v této práci dovoluje užít výraz „původní obyvatel“ namísto „domorodec“ z důvodu možné pejorativní povahy druhého jmenovaného. Srov. ROMANCOV, Michael. Postavení původního obyvatelstva jako velké politické téma současnosti. *Mezinárodní politika* [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012 [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://www.iir.cz/article/postaveni-puvodniho-obyvatelstva-jako-velke-politicke-tema-soucasnosti>

²⁴⁹ VANČUROVÁ, Marta. *Environmentální práva domorodých národů*. Praha, 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Karolina Žáková, Ph.D., s. 52.

²⁵⁰ Přijata v Bogotě, Kolumbijská republika, dne 30. dubna 1948. Též známá jako Deklarace z Bogoty.

²⁵¹ Přijata v Ženevě, Švýcarská konfederace, dne 27. června 1989.

4.2.2. Dosavadní činnost v oblasti práva životního prostředí

Nyní bude věnována pozornost případům, které lze považovat za rozhodující pro uvedení problematiky ochrany životního prostředí do praxe orgánů ISOLP. Jak bylo zmíněno výše, odlišuje se jejich činnost od činnosti ostatních institucí nejvíce právě svým zaměřením na otázku ochrany práv původních obyvatel. Pozornost bude tedy věnována právě případům tohoto charakteru.

(i) *Propojení ochrany životního prostředí a ochrany lidských práv*

Prvním případem v rámci ISOLP, v němž došlo k propojení problematiky ochrany životního prostředí a ochrany lidských práv, byl případ *Yanomami v. Brazil* završený rezolucí ze dne 5. března 1985 (dále jen „Yanomami“), již Komise reagovala na návrh některých osobností působících na poli ochrany práv původních obyvatel, v němž bylo tvrzeno porušení práv indiánského kmene Yanomami Brazílskou federativní republikou. Komise se zde ztotožnila s tvrzeními navrhovatelů, že mj. umožněním stavby dálnice a prováděním těžby na území, které tento kmen „od nepaměti“²⁵² obýval, a s tím souvisejícím vypuzením příslušníků kmene z jejich domovů, byla porušena jejich práva chráněná čl. I., VIII. a XI. Deklarace z Bogoty, tj. právo na život, právo na svobodu usazování a pohybu, a právo na zachování zdraví. Právě propojení práva na život²⁵³ a kvality životního prostředí je nejdůležitějším prvkem tohoto rozhodnutí, přičemž toto rozhodnutí je také prvním, v němž byla práva přiznána skupině osob jako celku²⁵⁴.

²⁵² Yanomami, bod 10 pís. a).

²⁵³ SHELTON, Dinah. Human Rights and the Environment: Jurisprudence of Human Rights Bodies. *Environmental Policy* [online]. 2002, **32**(3/4), 158-167 [cit. 2017-06-06]. ISSN 0378777X, s. 161.

²⁵⁴ VANDERZEE, Lenore. *Green Jurisprudence? The Human Right to a Healthy Environment in the European, Inter-American and African Regional Systems: Paper presented at the annual meeting of the Midwest Political Science Association 67th Annual National Conference*. Chicago, 2009. Dostupné také z: http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/3/6/4/2/4/pages364242/p364242-1.php, s. 23.

Otázka kolektivních práv se následně stala definující charakteristikou praxe orgánů ISOLP v environmentálních záležitostech, jak potvrzují rozhodnutí v četných následujících případech²⁵⁵. V umožnění tohoto vývoje hrály nejdůležitější roli případy *The Mayagna (Sumo) Awas Tingni Community v. Nicaragua* (dále jen „Awas Tingni“) a *Saramaka People v. Suriname* (dále jen „Saramaka“).

(ii) *Ochrana kolektivních práv k tradičně obývanému území*

V prvním jmenovaném případě, Awas Tingni, řešil IACHR stížnost podanou Komisí jménem komunity původních obyvatel z kmene Awas Tingni na porušení jejich práv chráněných mj. čl. 21 AÚLP ze strany Nikaragui vydáním licence k těžbě dřeva na území, jež tradičně obývá. IACHR, vycházející z poznatků Komise, se ve svém rozhodnutí ze dne 31. srpna 2001 nejprve vyjádřil ke způsobu ochrany vlastnického práva dle AÚLP, přičemž shledal, že výklad tohoto předpisu nelze jakýmkoliv způsobem omezovat v rámci práva vnitrostátního²⁵⁶, a že pod ochranu čl. 21 AÚLP spadá i vlastnické právo původních obyvatel, čemuž není na překážku fakt, že zde nesvědčí jednotlivcům, ale jde o právo kolektivní. S ohledem na původ kolektivního vlastnického práva pak IACHR vysvětlil, že se odvozuje od samé povahy původních obyvatel, jejichž identita, duchovní citění a též ekonomické přežití má svůj základ právě ve vztahu k obývanému území.²⁵⁷ Slovy IACHR:

*„Pro společenství původních obyvatel není vztah k půdě pouhou otázkou vlastnictví a využití, nýbrž materiálním i duchovním statkem, jež musí mít možnost v celém rozsahu užívat už jen k pouhému zachování svého kulturního dědictví a jeho předání budoucím generacím.“*²⁵⁸

Na základě těchto úvah IACHR uzavřel, že ačkoli právní řád Nikaragui uznává kolektivní vlastnictví původních obyvatel, nevymezením jejich území a vydáváním povolení k těžbě dřeva v oblasti, kterou tradičně obývají, selhal v ochraně jejich práva vlastnit a užívat majetek.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 28.

²⁵⁶ Awas Tingni, bod 146.

²⁵⁷ Tamtéž, bod 148.

²⁵⁸ Tamtéž, bod 149: *„For indigenous communities, relations to the land are not merely a matter of possession and production but a material and spiritual element which they must fully enjoy, even to preserve their cultural legacy and transmit it to future generations.“*

Tímto evolutivním přístupem k interpretaci čl. 21 AÚLP coby ustanovení chránícího nejen individuální ale i kolektivní vlastnictví, tedy IACHR umožnil vznik zcela nové kategorie případů, v nichž se původní obyvatelé domáhají ochrany svých kolektivně vlastněných území a zdrojů²⁵⁹.

(iii) *Ochrana kolektivních práv ke zdrojům na tradičně obývaném území*

V druhém jmenovaném případě, Saramaka, IACHR dne 28. listopadu 2007 rozhodl o stížnosti zástupců komunity Saramaků podané Komisi na porušení jejich práv chráněných čl. 3 a 21 AÚLP, tj. práva na právní osobnost resp. práva vlastnit a užívat majetek²⁶⁰. Porušení práva na právní osobnost se Surinamská republika (dále jen „Surinam“) měla dopustit tím, že neuznávajíc skupiny původních obyvatel za subjekty způsobilé být nadány určitými právy, znemožnila jí získání vlastnických práv k jejímu území právními prostředky²⁶¹. V tomto kontextu IACHR nejprve zhodnotil povahu Saramaků z hlediska podmínek, za nichž je možno tuto komunitu považovat za původní obyvatelstvo. V rámci své analýzy se krom jejich sociálních a hospodářských charakteristik zaměřil hlavně na vztah komunity Saramaků ke svému prostředí, a spojiv koncept původního obyvatelství s neoddělitelností komunitou obývaného prostředí od vlastní kulturní identity a existenciální závislosti na jeho zdrojích²⁶², shledal, že podmínky pro uznání Saramaků za komunitu původních obyvatel, jsou – bez ohledu na jejich africké kořeny – naplněny, a neuznáním jejich kolektivní právní osobnosti porušil Surinam jejich právo chráněné čl. 3 AÚLP²⁶³.

Dále se IACHR zabýval tvrzeným porušením práva vlastnit majetek, chráněného čl. 21 AÚLP, k němuž mělo dojít vydáváním povolení k těžbě dřeva a drahých kovů²⁶⁴. Podobně jako v případě Awas Tingni nejdříve dovodil, že možnost využívat území a především zdroje, které se na něm nachází, musí spadat pod ochranu tohoto článku z důvodu jeho nezbytnosti

²⁵⁹ ANAYA, S. James a Claudio GROSSMAN. Case of Awas Tingni v. Nicaragua: A Step in the International Law of Indigenous Peoples, The [article]. *Arizona Journal of International and Comparative Law* [online]. 2002, 19(1), 1 [cit. 2017-06-06]. ISSN 07436963, s. 12.

²⁶⁰ Saramaka, body 3-4.

²⁶¹ Tamtéž, bod 159.

²⁶² Tamtéž, bod 82.

²⁶³ Tamtéž, bod 175.

²⁶⁴ Tamtéž, body 144 a 155.

pro přežití původních obyvatel a zachování jejich identity²⁶⁵. IACHR poté připomněl, že ochrana poskytovaná čl. 21 AÚLP není absolutní a lze ji z legitimních důvodů omezit, a ve vztahu k vlastnickému právu původních obyvatel ke zdrojům na svém území shledal, že se tato ochrana bude vztahovat na zdroje, jejichž využívání je podmínkou přežití komunity²⁶⁶.

Následně IACHR stanovil, že omezení dispozice původních obyvatel s těmito zdroji je možné pouze za předpokladu přijetí určitých opatření, jež mají zaručit ochranu jejich práv²⁶⁷. Prvním takovým je poskytnutí možnosti se efektivně účastnit (*effectively participate*) realizace jakýchkoli aktivit, které mají za cíl rozvoj a využití jejich území, a rozhodování o nich. Tím se rozumí průběžné informování a konzultace s původními obyvateli, a též získání předchozího souhlasu s jakoukoli zamýšlenou aktivitou, jež by mohla mít na jejich území závažný dopad²⁶⁸. Druhým opatřením je přiznání původním obyvatelům rozumného podílu na výtěžku z aktivit prováděných na jejich území, jak též vyplývá z odst. 2 stěžovateli citovaného čl. 21 AÚLP, který potvrzuje právo na spravedlivé zadostiučinění za omezení výkonu vlastnického práva²⁶⁹. Třetím opatřením je pak zajištění provedení nezávislého posudku EIA a posouzení sociálních dopadů zamýšlené aktivity²⁷⁰. Tím že Surinam nezabezpečil splnění ani jedné z výše uvedených podmínek se dopustil porušení práv chráněných čl. 21 AÚLP²⁷¹.

Důležitost rozhodnutí spočívá především v nalezení nové hranice, za níž lidská práva převažují nad celospolečenskými zájmy, potažmo státní suverenitou nad přírodními zdroji. Touto hranicí je potřeba zdrojů nacházejících se na území obývaném původními obyvateli k jejich přežití a zachování vlastní kultury. Problematickým se pak jeví absence stanovení konkrétních kritérií, na základě nichž je možno považovat přírodní zdroje za nutné k přežití

²⁶⁵ Tamtéž, bod 122.

²⁶⁶ Tamtéž, body 127-128.

²⁶⁷ Tamtéž, bod 129.

²⁶⁸ Tamtéž, body 133-134.

²⁶⁹ Tamtéž, bod 138.

²⁷⁰ Viz pozn. 266.

²⁷¹ Tamtéž, bod 158.

považovat²⁷². Přínosným je i určení kroků, nezbytně předcházejících využití zdrojů na dotčeném území, byť lze spatřovat rizika ve vágnosti některých výroků – není např. jasné, za jakých podmínek bude moci zamýšlená aktivita být posuzována jako mající závažný dopad na území obývaném dotčenou komunitou, a je tedy zapotřebí získání jejího souhlasu k určitému jednání.

Důležitými případy podobné náplně pak byly též případ *Yakye Axa Indigenous Community v. Paraguay* (dále jen „Yakye Axa“), završený rozhodnutím ze dne 17. června 2005, a *Sawhoyamaxa Indigenous Community v. Paraguay* (dále jen „Sawhoyamaxa“), na jehož základě bylo vydáno rozhodnutí ze dne 29. března 2006. V nich se IACHR zabýval obdobným porušením mj. čl. 21 AÚLP, k němuž mělo dojít dlouhodobým upíráním přístupu a vlastnického práva k územím, jež tyto komunity tradičně obývaly. Přínosem těchto rozhodnutí bylo především otevření možnosti přiznání nároku na vrácení území původním obyvatelům i v situaci, kdy je byli fakticky zbaveni²⁷³. Hlubší smysl této úvahy lze hledat ve zjištění IACHR potvrzujícím potřebu brát v potaz nejen instrumentální hodnotu, již pro původní obyvatele jejich území představuje. Tradičně obývané území je dle IACHR

„ ... úzce spjata s jejich orálními projevy a tradicemi, jejich zvyky a jazyky, jejich uměním a rituály, jejich znalostmi a konáním ve vztahu k přírodě, kulinářskému umění, zvykovému právu, odívání, filozofii, a jejich hodnotám. Ve spojení s jejich prostředím, a jejich místem v přírodě a ve své historii, předávají členové těchto původních komunit toto nehmotné kulturní dědictví z jedné generace na druhou, a je tak členy skupin a komunit původních obyvatel trvale obnovováno.“²⁷⁴

²⁷² ORELLANA, Marcos A. Saramaka People V. Suriname. *The American Journal of International Law* [online]. 2008, **102**(4), 841 [cit. 2017-06-06]. ISSN 00029300, s. 846.

²⁷³ Sawhoyamaxa, bod 130.

²⁷⁴ Yakye Axa, bod 154: *„To guarantee the right of indigenous peoples to communal property, it is necessary to take into account that the land is closely linked to their oral expressions and traditions, their customs and languages, their arts and rituals, their knowledge and practices in connection with nature, culinary art, customary law, dress, philosophy, and values. In connection with their milieu, their integration with nature and their history, the members of the indigenous communities transmit this non-material cultural heritage from one generation to the next, and it is constantly recreated by the members of the indigenous groups and communities.“*

IACHR také připustil, že není-li navrácení území z objektivních důvodů proveditelné, lze původním obyvatelům poskytnout území náhradní. Vyslovil však podmínku, že přiznání vlastnického práva k jinému území je možné výhradně po konzultaci s původními obyvateli, během níž bude dosaženo shody ohledně jeho výběru²⁷⁵.

Díky těmto a dalším případům²⁷⁶ se ochrana životního prostředí coby prvku podmiňujícího sociální a kulturní přežití komunit původních obyvatel stala nedílnou součástí praxe orgánů ISOLP.

4.2.3. Aktuální činnost soudu v oblasti práva životního prostředí

Jak bude zřetelné z rozhodnutí v případech popsanych níže, jsou závěry dosavadní praxe orgánů ISOLP nejen pevně zakořeněny v jeho způsobu řešení obdobných případů, ale staly se i základem pro další úvahy týkající se především vztahu původních obyvatel k různým složkám životního prostředí. Příkladem takového vývoje je např. konkretizace relevantních povinností státu při nakládání se zdroji na jejich území či provázání ochrany životního prostředí s ochranou kulturních práv původních obyvatel.

V prvním zde analyzovaném případě, *The Xákmok Kásek Indigenous Community v. Paraguay* (dále jen „Xákmok Kásek“), řešil IACHR stížnost podanou Komisi jménem komunity původních obyvatel na porušení jejich práv chráněných mj. čl. 21 AÚLP, k němuž mělo dojít nepřiznáním jejího vlastnického práva k území, jež tradičně obývala²⁷⁷. Předmětné území bylo v době vydání rozhodnutí, tj. 24. srpna 2010, v soukromém vlastnictví, a necelá jeho polovina byla prohlášena za přírodní rezervaci. Protože zde docházelo ze strany soukromých vlastníků ke stále většímu omezování lovu a svobody pohybu byla komunita nucena území zcela opustit a přestěhovat se²⁷⁸.

IACHR nejdříve zhodnotil nároky komunity Xákmok Kásek vztahující se k předmětnému území, přičemž došel k závěru, že se skutečně jedná o oblast jí původně obývanou²⁷⁹, a že, podobně jako v případech Yakyé Axa a Sawhoyamaxa, o nárok na přiznání a ochranu

²⁷⁵ Sawhoyamaxa, bod 135.

²⁷⁶ Např. případ *Mary and Carrie Dann v. United States*.

²⁷⁷ Xákmok Kásek, bod 2.

²⁷⁸ Tamtéž, body 75, 77 a 82.

²⁷⁹ Tamtéž, bod 107.

kolektivního vlastnického práva nepřišla ani jeho (nedobrovolným) opuštěním²⁸⁰. Dále se ztotožnil s názorem, že ani snaha soukromých vlastníků vyhlášením přírodní rezervace chránit přírodní prostředí na určitém území nemůže stát nad ochranou práv původních obyvatel²⁸¹ a vyvrátil argumenty státu, že nelze navracet půdu, jež se nachází v soukromých rukách a je racionálně ekonomicky využívána²⁸² – zvláště v posledním bodě pak postavil najisto, že pojetí území či půdy pouze jako nástroje k dosažení ekonomického prospěchu je zcela nepatřičné, neboť je tím přehlížena odlišná povaha vztahu původních obyvatel ke svému okolí²⁸³. Tím, že byl komunitě Xákmok Kásek upřen přístup k území, jež tradičně obývala a zdrojům, které se na něm nachází, a upřením možnosti získat své území zpět, tedy stát dle IACHR porušil její práva chráněná čl. 21 AÚLP.

Tímto rozhodnutím IACHR především potvrdil platnost svých výroků v předešlých rozhodnutích, přičemž ochranu kolektivních práv původních národů nově vymezil i vůči konzervačním snahám, jež by mohly mít za následek jejich omezení. IACHR v tomto ohledu také varoval před rizikem, že by se snaha o ochranu životního prostředí mohla stát záminkou pro taková omezení²⁸⁴, a zdůraznil, že je třeba zajistit efektivní účast původních obyvatel na jakémkoli záměru, jež by mohl mít dopad na jejich možnost využívat své území²⁸⁵.

V případě *Kichwa Indigenous People of Sarayaku v. Ecuador* (dále jen „Kichwa“) se IACHR zabýval stížností podanou Komisi zástupci komunity Kichwů na porušení jejich práv chráněných mj. čl. 21 AÚLP. K němu mělo dojít vydáním povolení k průzkumu a využití ložisek přírodních zdrojů na jejich území, jehož následkem mělo být znemožnění normálního fungování komunity a zneprístupnění či zničení některých posvátných míst²⁸⁶.

²⁸⁰ Tamtéž, body 114-116.

²⁸¹ Tamtéž, bod 169.

²⁸² Tamtéž, bod 286.

²⁸³ Tamtéž, bod 148.

²⁸⁴ Viz pozn. 280.

²⁸⁵ Tamtéž, bod 157.

²⁸⁶ Tamtéž, body 100 a 105.

Ve svém rozhodnutí ze dne 27. června 2012 IACHR nejprve posoudil vztah Kichwů k jejich území, a jako v obdobných případech seznal, že jde o vztah nejen instrumentální ale též emocionální a spirituální povahy, a poukázal na rozsudek ve věci Saramaka, v němž stanovil opatření, která musí stát podniknout před zahájením jakékoli činnosti, jež by mohla mít dopad na možnost využití svého území původními obyvateli²⁸⁷. V této souvislosti se vyjádřil především k povinnosti konzultovat s původními obyvateli aktivity prováděné na jejich území, upřesniv, že konzultace musí probíhat nejen za konečným účelem získání souhlasu původních obyvatel s určitým záměrem, ale ve snaze vytvořit prostředí pro dialog a jejich participaci²⁸⁸. Dále IACHR zdůraznil, že konzultace musí být vedeny přímo státem a nikoli třetím subjektem, a to v dobré víře, v atmosféře vzájemné důvěry, a způsobem souladným s kulturou protistrany, přičemž posledním bodem je míněno zejména respektování organizační struktury a hierarchie dané komunity původních obyvatel²⁸⁹.

Po vysvětlení těchto formálních kritérií, věnoval IACHR zvláštní pozornost náplni konzultací, a shledal, že kulturní identita je záležitostí kolektivní, a proto i právo na její zachování je právem kolektivním, a z toho důvodu musí konzultace s původními obyvateli být zaměřeny také na dopad zamýšlených a prováděných aktivit na sociální a kulturní aspekty jejich života²⁹⁰. Nesplněním těchto požadavků ani nepřijetím dalších opatření, jež musí nutně předcházet jakékoli činnosti na území původních obyvatel, se tedy stát dopustil porušení práv komunity Kichwa chráněných čl. 21 AÚLP.

Z hlediska rozvoje sledovaného odvětví práva je důležitá především argumentace IACHR ve prospěch provádění konzultací v souladu s kulturou protistrany a zaměření na dosažení vzájemné důvěry. Nepřípustným je např. vytváření paralelních struktur v rámci komunit, s jejichž představiteli je pak jednáno namísto skutečných zástupců dotčené komunity, či uplácení jejich zástupců²⁹¹. Dalším důležitým bodem pak je samo hodnocení povinnosti provádět konzultace s původními obyvateli. IACHR, po zhodnocení role, jež tato povinnost hraje v mezinárodních smlouvách (zejména pak ILO č. 169), a v právních řádech a rozhodovací praxi soudů členských států OAS, dovedil, že se jedná o obecný princip

²⁸⁷ Viz pozn. 284.

²⁸⁸ Tamtéž, bod 185.

²⁸⁹ Tamtéž, bod 186.

²⁹⁰ Tamtéž, bod 217.

²⁹¹ Viz pozn. 288.

mezinárodního práva. Důležitým je také výrok ohledně kolektivní povahy kulturních práv původních obyvatel, kterým se otevírají nové možnosti ochrany nejen těchto jejich práv²⁹² ale též ochrany životního prostředí, jak je zřejmé z provázanosti obou konceptů (viz analýza následující případu).

V případě *The Kaliña and Lokono Peoples v. Suriname* (dále jen „Kaliña a Lokono“) reagoval IACHR na stížnost podanou Komisi zástupci dvou komunit původních obyvatel obývajících Surinam mj. na porušení jejich práva vlastnit majetek chráněného čl. 21 AÚLP. Ve svém rozhodnutí ze dne 25. listopadu 2015 potvrdil předchozí závěry Komise, že toto právo bylo porušeno udělováním vlastnických práv, zřizováním přírodních rezervací a vydáváním povolení k těžebním činnostem na území tradičně obývaném těmito komunitami, a to bez konzultace s nimi, bez posouzení možných dopadů těchto činností na životní prostředí v této oblasti, a bez toho, aby jim byl přiznán nárok na část výtěžku z těchto aktivit²⁹³.

IACHR nejprve shledal, že vztah obou domorodých národů naplňuje podmínky, za nichž je možno sporné území považovat za jejich kolektivní vlastnictví, neboť je jejich příslušníci tradičně užívají k zajišťování svých životních potřeb (např. rybařením, praním prádla či plavbou) a váže je k němu hluboké duševní pouto²⁹⁴.

Ve vztahu ke zřizování přírodních rezervací IACHR poté postupoval podobně jako v případě Saramaka, v němž shledal, že práva původních obyvatel k území a zdrojům, které se v nich nachází, jejichž využití je podmínkou jejich hospodářského, společenského i kulturního přežití, je třeba chránit prostřednictvím čl. 21 AÚLP²⁹⁵, a vzhledem k tomu, že se část zřízených rezervací nachází na sporném území, došel k názoru, že je zapotřebí stěžovatelům přiznat nárok na navrácení vlastnických práv²⁹⁶.

²⁹² VANČUROVÁ, Marta (pozn. 248), s. 120.

²⁹³ Kaliña a Lokono, bod 115.

²⁹⁴ Tamtéž, bod 152.

²⁹⁵ Tamtéž, bod 164.

²⁹⁶ Tamtéž, bod 168.

V rámci tohoto bodu pak IACHR učinil následující důležitý výrok, kterým objasnil vztah mezi zájmem na ochraně životního prostředí a zájmem na ochraně práv původních obyvatel:

„ ... obecně vzato, původní obyvatelé mohou hrát důležitou roli v zachování přírody, neboť jejich tradiční způsoby jejího využití zahrnují postupy v souladu s principem udržitelnosti, a jsou považovány za zásadní pro efektivitu konzervačních strategií. Proto tedy může mít respekt k právům původních obyvatel pozitivní vliv na snahy o zachování přírodního prostředí. Z toho plyne, že práva původních obyvatel a normy mezinárodní práva životního prostředí je třeba mít za komplementární, a nikoli navzájem se vylučující.“²⁹⁷

Ohledně vydávání licencí k těžebním činnostem IACHR shledal pochybení státu v neprovedení EIA a absenci veřejné konzultace před zahájením realizace záměru na území tradičně obývaném původními obyvateli, přičemž, podobně jako ve výše analyzovaných případech, kladl zvláštní důraz na potřebu zohledňovat během posuzování dopady takového záměru na možnosti místních obyvatel žít dle svých tradic a kultury²⁹⁸.

Jak plyne z tohoto rozhodnutí, lze tedy v ochraně práv původních obyvatel spatřovat nejen cíl v podobě zachování jejich kulturní identity, ale též jako prostředek k lepší ochraně životního prostředí jako hodnoty absolutní a na člověku nezávislé. Rovněž byly znovu potvrzeny závěry případů Awas Tingni, Saramaka a dalších.

²⁹⁷ Tamtéž, bod 173: *„Thus, in general, the indigenous peoples may play an important role in nature conservation, since certain traditional uses entail sustainable practices and are considered essential for the effectiveness of conservation strategies. Consequently, respect for the rights of the indigenous peoples may have a positive impact on environmental conservation. Hence, the rights of the indigenous peoples and international environmental laws should be understood as complementary, rather than exclusionary, rights.“*

²⁹⁸ Tamtéž, bod 215.

4.2.4. Přínos činnosti orgánů ISOLP pro mezinárodní právo životního prostředí

Díky činnosti Komise a IACHR doznalo mezinárodní právo životního prostředí rozšíření o nový úhel pohledu na problematiku vztahu člověka a přírody, přičemž na rozdíl od činnosti výše analyzovaných MSD a ITLOS zde předmětem ochrany není přírodní prostředí samo o sobě, ale coby předpoklad plnohodnotného výkonu lidských práv, a na rozdíl od ESLP je důraz kladen nejen na ochranu zájmu jednotlivců na zachování zdraví a dalších hodnot, ale také na ochranu zájmů kolektivů na zachování své kultury. K AÚLP je v rámci ISOLP také přistupováno jako k „živoucímu nástroji“, jež je zapotřebí vykládat a aplikovat v souladu s aktuálními potřebami, a díky evolutivnímu způsobu její interpretace tak bylo dosaženo značného rozšíření pojetí lidských práv²⁹⁹.

Předně se obě instituce zaměřily na řešení problémů vznikajících odlišným pojetím vlastnictví, v rámci něhož původní obyvatelé svá území a zdroje, které se na nich nachází, vnímají nikoli jako pouhé věci, ale jako součást své identity, a navíc není pojmáno individuálně ale kolektivně³⁰⁰. Hlavním přínosem jejich činnosti je tedy přiznání kolektivní právní osobnosti komunitám původních obyvatel, a s tím související možnosti hájit svá práva.

Dalším podstatným úspěchem je pak otevření možnosti domáhat se určení vlastnického práva ke svému území prostřednictvím ochrany poskytované čl. 21 AÚLP, a také vymezení určitých povinností států vůči původním obyvatelům, jejichž plněním má být minimalizováno riziko zásahu do jejich práv. Ve vztahu k ochraně životního prostředí jako takového jsou pak jistě důležité výroky soudu v případě Xákmok Kásek o nemožnosti zneužití opatření na ochranu životního prostředí na újmu práv původních obyvatel, a v případě Kaliña a Lokono o komplementární povaze obou odvětví práva. Možnost argumentace ochranou vlastnického práva je dále doplňována všudypřítomným důrazem na respektování sociálních a kulturních norem původních obyvatel, čímž je opět posilována ochrana jejich práv

²⁹⁹ PASQUALUCCI, Jo M. *The practice and procedure of the Inter-American Court of Human Rights*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 9781107006584, s. 13.

³⁰⁰ ŽÁKOVSKÁ, K.: Práva domorodých národů jako nástroj ochrany životního prostředí, In: Šturma, P., Žáková, K. a kol. *Studie lidských práv č. 6: Od zákazu diskriminace k ochraně kolektivních práv*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014, s. 88-89.

k tradičně obývanému území³⁰¹, a díky čemuž se tato dostává též do roviny ochrany práv kulturních.

Hlavním nedostatkem fungování ISOLP je neochota států podřizovat se jeho rozhodnutím. Byť státy pravomoci Komise i IACHR uznávají, není neobvyklé, že ani po mnoha letech nejsou povinnosti uložené státům rozhodnutími vymoženy, a výsledky jejich praxe tak zůstávají v některých případech spíše na papíře³⁰². Dalším problémem je pak nedostatečné financování provozu obou institucí, a též fakt, že ne každý členský stát OAS je stranou právně závazné AÚLP, a ne každý z členských států AÚLP uznává jeho povinnou příslušnost v otázce jejího výkladu a aplikace dle čl. 62 AÚLP³⁰³.

I přes tyto nedostatky však představuje praxe orgánů ISOLP důležitý zdroj argumentů použitelných jak pro ochranu práv původních obyvatel, tak pro ochranu životního prostředí³⁰⁴, a závěry, jež jsou jejím výsledkem, nachází uplatnění i v jiných oblastech, potýkající se s podobnými problémy³⁰⁵.

³⁰¹ Tamtéž, s. 77.

³⁰² Např. v případě Awas Tingni došlo k implementaci potřebných opatření k ochraně práv dotčené komunity teprve po 7 letech, v případě Saramaka nebylo nápravy dosaženo ani po více než 10 letech. Srov. ROMBOUTS, Bas, Anna MEIJKNECHT a J. ASARFI. *The implementation of IACtHR judgments concerning land rights in Suriname - Saramaka people v. Suriname and subsequent cases* [online]. In: . Tilburg: International Law Association (ILA) Committee on the implementation of the rights of indigenous peoples, 2016, s. 1-27 [cit. 2017-06-06].

Dostupné z: https://pure.uvt.nl/portal/files/12806759/ILA_contribution_Saramaka_vs_Suriname.pdf, s. 1 a 25.

³⁰³ PASQUALUCCI, Jo M. (pozn. 298), s. 25-26.

³⁰⁴ SCHETTINI, Andrea. Toward a New Paradigm of Human Rights Protection for Indigenous Peoples: A Critical Analysis of the Parameters Established by the Inter-american Court of Human Rights. *Sur: Revista Internacional de Direitos Humanos* [online]. 2012, 9(17), 59-81 [cit. 2017-06-06]. ISSN 18066445, s. 75.

³⁰⁵ Praxí Komise a IACHR se inspiruje např. Africký soud pro práva člověka a národů. Srov. VANČUROVÁ, Marta (pozn. 248), s. 105 a 144.

5. Závěr

Zamýšleným cílem této práce bylo představení konkrétních výsledků činnosti mezinárodních soudů na poli mezinárodního práva životního prostředí v nedávné době, tj. zhruba v posledních 10 až 15 letech. Ačkoli jde o období kratší než jedna generace, stačila se praxe výše popisovaných institucí v mnoha aspektech změnit a byly objasněny některé důležité koncepty sledovaného odvětví.

Za konkrétní úspěch lze považovat bližší vysvětlení obsahu povinností států ve vztahu k provádění EIA, tj. stanovení povinnosti provést EIA před zahájením realizace jakéhokoli záměru s potenciálně negativním vlivem na životní prostředí, načrtnutí obsahu posudku EIA, omezení možnosti opomenout provedení EIA na základě vnitrostátních norem, povinnost provádět EIA i u záměrů s potenciálními negativními vlivy v mezinárodních prostorech, pojetí EIA coby prostředku ochrany lidských práv a postupné přiznávání povahy mezinárodního právního obyčeje této povinnosti. Totéž se v podobné míře týká povinností, jakými jsou např. monitoring dopadů prováděné činnosti na životní prostředí či povinnost států přijímat normy zaručující náležitou úroveň ochrany životního prostředí. S objasněním těchto povinností, jež jsou úzce spojeny s povinností náležité péče, pak souvisí též upřesnění obsahu principu předběžné opatrnosti, jenž se postupně stává normou mezinárodního obyčejového práva.

Dalším konkrétním přínosem jsou proměny postupu mezinárodních soudů při rozhodování v případech vyžadujících k svému řešení rozsáhle vědecké znalosti. Od spíše legalistického přístupu došlo k posunu směrem k zohledňování výsledků vědeckého výzkumu a expertních poznatků nezávislých znalců coby hlavních prostředků k dosažení spravedlivého rozhodnutí. Důvodem této tendence je mimo jiné snaha snížit míru své závislosti na stranách coby zdrojích těchto informací.

Pozitivně lze hodnotit také vývoj v praxi institucí zabývajících se ochranou lidských práv. Poukázat lze na krystalizaci hranic lidských práv, tj. stále přesnější vymezení rozsahu, v jakém jsou tato práva chráněna, a také na jejich postupné rozšiřování díky evolutivnímu přístupu k výkladu lidskoprávních norem, jehož prostřednictvím se tyto instituce snaží dosáhnout co nejdůslednějšího naplnění jejich účelu.

Ač se všechny sledované instituce významnou měrou podílejí na formování obsahu mezinárodního práva životního prostředí a jeho účinnosti, lze jim také leccos vytknout. MSD lze kritizovat především za vágnost některých jeho výroků (např. ohledně obsahu EIA), nedořešení otázky přesunu důkazního břemene na původce tvrzené újmy na životním prostředí či nevyužívání možnosti ustanovení tzv. znalců *ex curia*, jímž by byla v případech, jejichž řešení vyžaduje odborné znalosti, posílena legitimita jeho rozhodnutí. ESLP lze vytýkat jeho nepřilíš jasný způsob vymezování tzv. prostoru pro uvážení států při výkonu veřejné správy, jenž otevírá možnost upřednostnění např. ekonomických zájmů společnosti před ochranou práv jednotlivce. Orgánům ISOLP pak lze vytknout nedostatečnou konkretizaci některých povinností států při vyjednávání s komunitami původních obyvatel.

Samostatnou otázkou je vymahatelnost rozhodnutí mezinárodních soudů, která se ze sledovaných institucí nejvíce dotýká orgánů ISOLP. Vyřešení těchto obtíží se však nachází mimo sféru jejich vlivu, proto si kritiku v tomto ohledu nezaslouží.

Přes všechny možné nedostatky hrají mezinárodní soudy v ochraně životního prostředí nezastupitelnou roli. Jako instituce způsobilé uvádět v život normy obsažené v mezinárodních smlouvách, jejichž signatáři jsou desítky i stovky států, mohou svou činností přímo či nepřímo ovlivňovat životy mnoha milionů obyvatel planety Země. Nebýt jejich aktivního přístupu, nikdy by mezinárodní právo životního prostředí nenabýlo své zasloužené autority, bylo by zbaveno jednoho z nejdůležitějších pramenů poznání svého obsahu a způsobu aplikace svých norem, a postrádalo by zdroj inspirace ke svému budoucímu rozvoji.

5.1. Možný budoucí vývoj

Vzhledem k zaměření této práce na nedávné či aktuální dění ve sledované oblasti, je vhodné též zmínit aktuální návrhy na její další vývoj. Pozornost bude věnována vzniku či proměnám norem a institucí majících vliv na mezinárodní právo životního prostředí.

(i) Zřízení zvláštního mezinárodního soudu pro životní prostředí

Jedním ze způsobů dalšího rozvoje a zefektivňování vymahatelnosti zkoumaného odvětví práva by mohlo být zřízení specializované soudní instituce, příslušné k rozhodování sporů týkajících se ochrany životního prostředí. Hlavními argumenty pro zřízení hypotetického mezinárodního soudu pro životní prostředí (dále jen „MSŽP“) jsou především obtížné určení příslušnosti nespécializovaných institucí z důvodu roztržiténosti mezinárodního práva životního prostředí³⁰⁶, a dále též možná nedostatečná odborná kvalifikovanost soudů či jejich nepřístupnost nestátním aktérům³⁰⁷.

První návrhy na zřízení MSŽP pochází z přelomu 80. a 90. let 20. století³⁰⁸, přičemž za pozornost stojí zejména návrh italského soudce Amedea Postiglione prezentovaný roku 1992 na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji, který zahrnoval mj. návrh statutu takového soudu. V obecné části tohoto návrhu bylo výslovně zakotveno nejen právo každého člověka na příznivé životní prostředí a jeho zachování pro příští generace, ale též právo na informace a účast v rozhodování v environmentálních záležitostech, stejně jako široká paleta povinností států v oblasti ochrany a využívání přírodních zdrojů a jejich vztahu k přírodě jako celku³⁰⁹. Sám soud pak měl být složen z 15 soudců volených Valným

³⁰⁶ STEPHENS, Tim. *International courts and environmental protection*. New York: Cambridge University Press, 2009. Cambridge studies in international and comparative law (Cambridge, England: 1996): 1996. ISBN 9780521881227, s. 56.

³⁰⁷ LEHMEN, Alessandra. Case for the Creation of an International Environment Court: Non-State Actors and International Environmental Dispute Resolution, The [article]. *Colorado Natural Resources, Energy* [online]. 2015, **26**(2), 179 [cit. 2017-06-06]. ISSN 10500391, s. 190.

³⁰⁸ PEDERSEN, Ole W. International Environmental Court and International Legalism, An [article]. *Journal of Environmental Law* [online]. 2012, **24**(3), 547 [cit. 2017-06-06]. ISSN 09528873, s. 548.

³⁰⁹ *Draft Statute of the International Environmental Agency and the International Court of the Environment presented at the UNCED Conference in Rio de Janeiro, June 1992* [online]. [cit. 2017-06-06].

shromážděním OSN a měl být vybaven zejména pravomocí rozhodovat ve všech sporech týkajících se ochrany životního prostředí, stejně jako poskytovat poradní posudky, řešit předběžné otázky národních soudů a v případě nutnosti provádět *ex officio* vlastní šetření. Přístupný měl být nejen státům ale i nevládním organizacím a jednotlivcům³¹⁰. Tento návrh nezískal potřebnou podporu, nicméně došel alespoň částečného uznání v podobě zahrnutí požadavku na vytvoření MSŽP do usnesení Evropského parlamentu z 29. září 2011³¹¹.

Dalším iniciativou je projekt organizace Koalice pro Mezinárodní soud pro životní prostředí³¹², která navazuje na zkušenosti Koalice pro Mezinárodní trestní soud³¹³. Projekt byl zahájen v souvislosti s Konferencí smluvních stran Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu v Kodani roku 2009 a v roce 2011 uveřejnila Koalice pro Mezinárodní soud pro životní prostředí manifest, obsahující hlavní argumenty pro zřízení MSŽP³¹⁴ a návrh jeho statutu. MSŽP by dle těchto dokumentů měl představovat instituci nadanou obligatorní jurisdikcí pro řešení otázek týkajících se výkladu a aplikace veškerých dohod OSN se vztahem k životnímu prostředí (s možnými výjimkami pro zachování jurisdikce některých již zavedených institucí – nabízí se zejména zachování jurisdikce ITLOS ve vztahu k UNCLOS), s vizí postupné koncentrace veškeré rozhodovací a poradní činnosti v této oblasti v jeho rukách³¹⁵. MSŽP by měl dle návrhu sestávat z 21 soudců volených Valným shromážděním OSN, kteří by měli být nadáni patřičným teoretickým i praktickým zázemím nejen v oblasti práva, ale též v oblasti vědy o životním prostředí³¹⁶. Měl by být vybaven zejména pravomocí rozhodovací i poradní, a dále pravomocí působit jako odvolací instance

[court.org/site/attachments/article/50/Draft%20Statute%20of%20the%20International%20Environmental%20Agency%20and%20the%20International%20Court%20of%20the%20Environment%20p.pdf](http://www.court.org/site/attachments/article/50/Draft%20Statute%20of%20the%20International%20Environmental%20Agency%20and%20the%20International%20Court%20of%20the%20Environment%20p.pdf), čl. 5-8.

³¹⁰ Tamtéž, čl. 10.

³¹¹ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 29. září 2011 o vypracování společného postoje EU před zahájením konference Organizace spojených národů o udržitelném rozvoji (Rio+20) [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0430+0+DOC+XML+V0//CS>, bod č. 101.

³¹² *International Court for the Environment Coalition*,

³¹³ STEPHENS, Tim (pozn. 305), s. 57.

³¹⁴ HOCKMAN, Stephen. *The Case For an International Court for the Environment* [online]. 2011 [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://www.iccoalition.org/s/The-Case-for-an-ICE.pdf>

³¹⁵ Tamtéž, bod 8.

³¹⁶ *Draft Protocol for an International Court for the Environment* [online]. 2011 [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://www.iccoalition.org/s/Draft-Protocol-for-an-ICE.pdf>, čl. 12.

proti rozhodnutím orgánů mezinárodních organizací (včetně např. WTO) v záležitostech životního prostředí³¹⁷. Stejně jako dle předchozího návrhu by měl být přístupný státům, neziskovým organizacím i jednotlivcům³¹⁸. Představitelé projektu počítají s obtížností dosažení svého cíle a předpokládají možné zřízení MSŽP nejprve v podobě arbitrážního tribunálu, přístupného také jednotlivcům, a jeho postupnou přeměnu v plnohodnotný mezinárodní soud³¹⁹.

Tyto a další návrhy mají společný především důraz na potřebu harmonizace a „demokratizace“ mezinárodního práva životního prostředí, a též na naplnění požadavků na patřičné vzdělání soudců i užívání vhodných postupů v rámci řízení³²⁰. Kritika těchto návrhů pak spočívá v přesvědčení, že současné instituce jsou k rozhodování v environmentálních otázkách dostatečně kompetentní a snazším řešením bude je potřebám tohoto odvětví práva přizpůsobovat³²¹. Proti tomuto např. zastánci projektu Koalice pro Mezinárodní soud pro životní prostředí argumentují potřebou větší specializace a též rigiditou v rozhodování institucí stávajících³²². Dalším předmětem kritiky je právě ona specializace hypotetického MSŽP, která by měla za následek obtíže v rozhodování o jiných než environmentálních aspektech případů, se kterými jsou ty environmentální obvykle těsně provázány³²³. Nejpodstatnějším problémem pro vytvoření MSŽP je pak zřetelná absence vůle států MSŽP zřídit, zřejmá již z osudu specializovaného senátu MSD pro záležitosti životního prostředí, na který za více než dekádu jeho existence nebyl vznesen jediný spor ani jiný požadavek³²⁴. Bez ohledu na to, zda se zřízení specializovaného soudu podaří prosadit či nikoli, jsou diskuze o této možnosti úrodným polem pro polemiku ohledně nedostatků současného způsobu řešení sporů a další činnosti mezinárodních soudů a dalších institucí ve zkoumané oblasti³²⁵.

³¹⁷ Tamtéž, čl. 2.

³¹⁸ Tamtéž, čl. 1.

³¹⁹ HOCKMAN, Stephen (pozn. 312), bod 7.

³²⁰ PEDERSEN, Ole W. (pozn. 307), s. 550.

³²¹ STEPHENS, Tim (pozn. 305), s. 60.

³²² HOCKMAN, Stephen (pozn. 312), bod 6.

³²³ PEDERSEN, Ole W. (pozn. 307), s. 551.

³²⁴ Tamtéž, s. 552.

³²⁵ Tamtéž, s. 558.

(ii) *Hluboké koncepční změny v ochraně životního prostředí*

Další cestou, jíž by se, byť nepříliš pravděpodobně, mohla mezinárodní praxe v ochraně životního prostředí vydat, je změna způsobu nahlížení na přírodu v souladu s jejím pojetím jako hodnoty, jež zasluhuje ochranu sama o sobě. V této souvislosti se nabízí např. otázka, zda by příroda neměla sama být nositelem určitých práv. V praxi již tato myšlenka byla realizována na národní úrovni na Novém Zélandu, kde na základě zákona³²⁶ kodifikujícího ustanovení dohody Britské koruny s jednou z komunit místních původních obyvatel nabyla řeka Whanganui právní osobnost a stanovený zástupce bude způsobilý se jejím jménem domáhat jejích práv. Úvahy podobného charakteru se pak objevují i v případě zvířat³²⁷.

Přiznáním právní osobnosti entitám odlišným od člověka by jistě mohlo dojít k posílení jejich ochrany. Zástupce či opatrovník takového nositele práv by mohl s pomocí standardních a zaběhlých právních prostředků hájit jeho zájmy, a to i v případě, kdy taková možnost z důvodu absence „poškozeného“ není v současnosti k dispozici. Na druhé straně, z podstaty věci vyplývá, že tímto zástupcem či opatrovníkem by byl člověk, jehož zájmy nemusí být vždy v úplném souladu se zájmy zastoupeného či opatrovance (obzvlášť pokud bude zástupce nějakým způsobem závislý na jiné entitě, např. státu, která se může jeho prostřednictvím pokoušet prosazovat zájmy vlastní)³²⁸. Lze však soudit, že minimálně teoreticky je již otázka ochrany zájmů živých bytostí odlišných od člověka na dobré cestě k svému řešení, jak je zřejmé např. ze zčásti souhlasného a zčásti nesouhlasného stanoviska soudce ESLP Pinto de Albuquerque v případě Herrmann, který ji vykládá jako povinnost lidí, jejímž plněním realizují vlastní zájem na výkonu svých práv.

³²⁶ Zákon Nového Zélandu *Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act 2017*, královský souhlas obdržen dne 20. března 2017.

³²⁷ Srov. např. TUDOR, Steven. Some Implications for Legal Personhood of Extending Legal Rights to Non-Human Animals [article]. *Australian Journal of Legal Philosophy* [online]. 2010, **35**(1), 134 [cit. 2017-06-06]. ISSN 14404982., či SHELTON, DINAH (pozn. 234), s. 9.

³²⁸ SHELTON, DINAH (pozn. 234), s. 12.

(iii) *Vývoj normotvorby a vznik nových institucí*

Podstatnou vlastností moderního práva je jeho proměnlivost, proto i v mezinárodním právu životního prostředí lze očekávat změny v množině právních nástrojů sloužících jeho formulaci a vynucování. V tomto ohledu stojí jistě za zmínku návrhy na vytvoření nového dodatkového protokolu k EÚLP, jenž by výslovně zakotvil právo člověka na příznivé životní prostředí. I přes mnohaleté úsilí Parlamentního shromáždění Rady Evropy je však přijetí takového dodatku stále v nedohlednu³²⁹, potěšujícím faktem však je, že důvodem jeho nepřijetí je nejspíše právě efektivita EÚLP v její stávající podobě³³⁰.

Zajímavou otázkou je také možnost kriminalizace určitých jednání působících újmu životnímu prostředí na mezinárodní úrovni. Hlavním argumentem pro zavedení mezinárodní trestní odpovědnosti je zde potřeba adekvátní reakce na poškození životního prostředí, jež přesahuje hranice států, přičemž hlavní výhodou mezinárodního stíhání pachatelů „ekocidy“ a podobných zločinů je možnost předejít jejich nepotrestání z důvodu neochoty států takové osoby stíhat, a také možnost sankcionovat jednání zasahující prostory vně jurisdikce států³³¹.

Vývoj mezinárodního práva životního prostředí by také mohl ovlivnit vznik nových institucí, do jejichž působnosti by mohly spadat i environmentální otázky. Nedávno např. místní média informovala o volání představitelů filipínské občanské společnosti po realizaci myšlenky vytvoření soudu pro lidská práva v rámci Sdružení národů jihovýchodní Asie (ASEAN)³³², která již byla zkoumána i v odborné literatuře³³³. Ač je zmiňovaná výzva spíše reakcí na aktuální události ve Filipínské republice související

³²⁹ KRAVCHENKO, Svitlana a John E. BONINE (pozn. 192), s. 247.

³³⁰ BOYLE, Alan. Human Rights and the Environment: Where Next? *European Journal of International Law* [online]. 2012, **23**(3), 613-642 [cit. 2017-06-06]. DOI: 10.1093/ejil/chs054. ISSN 09385428, s. 625.

³³¹ MEGRET, Frederic. Problem of an International Criminal Law of the Environment, The [article]. *Columbia Journal of Environmental Law* [online]. 2011, **36**(2), 195 [cit. 2017-06-07]. ISSN 00984582, s. 252-253.

³³² Civil society organizations push for autonomous ASEAN human rights court. *CNN Philippines* [online]. Metro Manila, 2017 [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://cnnphilippines.com/news/2017/04/29/asean-human-rights-civil-society-organizations.html>

³³³ PHAN, Hao Duy. Blueprint for a Southeast Asian Court of Human Rights, A [article]. *Asian-Pacific Law* [online]. 2008, **10**(2), 384 [cit. 2017-06-07]. ISSN 1541244X.

s tamější „válkou proti drogám“, je dost dobře možné, že by tento nový regionální orgán mohl svou činností přispět i k rozvoji mezinárodního práva životního prostředí podobně jako jiné instituce, jejichž posláním je ochrana lidských práv, např. výše analyzované ESLP a orgány ISOLP.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

- ALAM, Shawkat. *Routledge handbook of international environmental law*. New York: Routledge, 2013. ISBN 9780203093474.
- ANTON, Donald K. a Dinah. SHELTON. *Environmental protection and human rights*. New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780521766388.
- ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-728-9.
- DAMOHORSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 9788074003387.
- FOSTER, Caroline E. *Science and the precautionary principle in international courts and tribunals: expert evidence, burden of proof and finality*. New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 9780521513265.
- KISS, Alexandre Charles a Dinah. SHELTON. *Guide to international environmental law*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007.
- PASQUALUCCI, Jo M. *The practice and procedure of the Inter-American Court of Human Rights*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 9781107006584.
- STEPHENS, Tim. *International courts and environmental protection*. New York: Cambridge University Press, 2009. Cambridge studies in international and comparative law (Cambridge, England: 1996): 1996. ISBN 9780521881227.
- TAMS, Christian J. a James SLOAN, ed. *The development of international law by the international court of justice*. Oxford: Oxford University Press, 2013. ISBN 9780199653218.

Odborné články

- ANAYA, S. James a Claudio GROSSMAN. Case of Awas Tingni v. Nicaragua: A Step in the International Law of Indigenous Peoples, The [article]. *Arizona Journal of International and Comparative Law* [online]. 2002, **19**(1), 1 [cit. 2017-06-06]. ISSN 07436963.
- BOYLE, Alan. The Environmental Jurisprudence of the International Tribunal for the Law of the Sea. *International Journal of Marine* [online]. 2007, **22**(3), 369-381 [cit. 2017-06-06]. DOI: 10.1163/157180807781870354. ISSN 09273522.
- BOYLE, Alan. Human Rights and the Environment: Where Next? *European Journal of International Law* [online]. 2012, **23**(3), 613-642 [cit. 2017-06-06]. DOI: 10.1093/ejil/chs054. ISSN 09385428.

- CAPPELLAZZO, Natalie. Mixing Oil and Water: The Role of Natural Resource Wealth in the Resolution of the Maritime Boundary Dispute Between Ghana and Côte D'ivoire. *Boston College International* [online]. 2016, **39**(3), 1-13 [cit. 2017-06-06]. ISSN 02775778.
- GOLITSYN, Vladimir. The Contribution of the International Tribunal for the Law of the Sea to the Progressive Development of International Environmental Law. *Environmental Policy* [online]. 2016, **46**(5), 292-298 [cit. 2017-06-06]. ISSN 0378777X.
- GROS, Guillaume. The ICJ's Handling of Science in the Whaling in the Antarctic Case: A Whale of a Case? *Journal of International Dispute Settlement* [online]. 2015, **6**(3), 578-620 [cit. 2017-06-05]. DOI: 10.1093/jnlids/idv024. ISSN 20403585.
- HARRISON, James. Reflections on the Role of International Courts and Tribunals in the Settlement of Environmental Disputes and the Development of International Environmental Law [comments]. *Journal of Environmental Law* [online]. 2013, **25**(3), 503 [cit. 2017-06-05]. ISSN 09528873.
- HARRISON, James. Significant International Environmental Law Cases: 2012-14 [notes]. *Journal of Environmental Law* [online]. 2014, **26**(3), 519 [cit. 2017-06-06]. ISSN 09528873.
- HARRISON, J. Significant international environmental law cases: 2014-15. *Journal of Environmental Law* [online]. 2015, **27**(3), 541 - 554 [cit. 2017-06-06]. DOI: 10.1093/jel/eqv023. ISSN 1464374X.
- HARRISON, James. Significant International Environmental Law Cases: 2015-16 [article]. *Journal of Environmental Law* [online]. 2016, **28**(3), 533 [cit. 2017-06-05]. ISSN 09528873.
- KRAVCHENKO, Svitlana a John E. BONINE. Interpretation of Human Rights for the Protection of the Environment in the European Court of Human Rights. *Pacific McGeorge Global Business* [online]. 2012, **25**(1), 245-287 [cit. 2017-06-06]. ISSN 19363931.
- LEHMEN, Alessandra. Case for the Creation of an International Environment Court: Non-State Actors and International Environmental Dispute Resolution, The [article]. *Colorado Natural Resources, Energy* [online]. 2015, **26**(2), 179 [cit. 2017-06-06]. ISSN 10500391.
- MEGRET, Frederic. Problem of an International Criminal Law of the Environment, The [article]. *Columbia Journal of Environmental Law* [online]. 2011, **36**(2), 195 [cit. 2017-06-07]. ISSN 00984582.
- MONCEL, Remi. Dangerous Experiments: Scientific Integrity in International Environmental Adjudications after the ICJ's Decision in Whaling in the Antarctic. *Ecology Law Quarterly* [online]. 2015, **42**, 305 [cit. 2017-06-05]. ISSN LEXNEXLR.
- MÜLLEROVÁ, Hana. Environment Playing Short-handed: Margin of Appreciation in Environmental Jurisprudence of the European Court of Human Rights. *Review of European Comparative* [online]. 2015, **24**(1), 83-92 [cit. 2017-06-06]. DOI: 10.1111/reel.12101. ISSN 20500386.

- ORELLANA, Marcos A. Saramaka People V. Suriname. *The American Journal of International Law* [online]. 2008, **102**(4), 841 [cit. 2017-06-06]. ISSN 00029300.
- OWADA, Hisashi. International Environmental Law and the International Court of Justice: Inaugural Lecture at the Fellowship Programme on International and Comparative Environmental Law [notes]. *Iustum Aequum Salutare* [online]. 2006, **2**(3-4), 5 [cit. 2017-06-05]. ISSN 17873223.
- PAYNE, Cymie R. ICJ Halts Antarctic Whaling – Japan Starts Again. *Transnational Environmental Law*. 2015, **4**(01), 181-194. ISSN 2047-1025.
- PEDERSEN, Ole W. International Environmental Court and International Legalism, An [article]. *Journal of Environmental Law* [online]. 2012, **24**(3), 547 [cit. 2017-06-06]. ISSN 09528873.
- PHAN, Hao Duy. Blueprint for a Southeast Asian Court of Human Rights, A [article]. *Asian-Pacific Law* [online]. 2008, **10**(2), 384 [cit. 2017-06-07]. ISSN 1541244X.
- PLAKOKEFALOS, Ilias. Seabed Disputes Chamber of the International Tribunal for the Law of the Sea [article]. *Journal of Environmental Law* [online]. 2012, **24**(1), 133 [cit. 2017-06-06]. ISSN 09528873.
- RANGANATHAN, Surabhi. The 2015 Judicial Activity of the International Court of Justice [article]. *American Journal of International Law* [online]. 2016, **110**(3), 504 [cit. 2017-06-06]. ISSN 00029300.
- ROMBOUTS, Bas, Anna MEIJKNECHT a J. ASARFI. *The implementation of IACtHR judgments concerning land rights in Suriname - Saramaka people v. Suriname and subsequent cases* [online]. In: . Tilburg: International Law Association (ILA) Committee on the implementation of the rights of indigenous peoples, 2016, s. 1-27 [cit. 2017-06-06].
Dostupné z:
https://pure.uvt.nl/portal/files/12806759/ILA_contribution_Saramaka_vs_Suriname.pdf
- RUYS, T. a A. SOETE. 'Creeping' Advisory Jurisdiction of International Courts and Tribunals? the case of the International Tribunal for the Law of the Sea. *Leiden Journal of International Law* [online]. 2016, **29**(1), 155 [cit. 2017-06-05]. DOI: 10.1017/S0922156515000692. ISSN 14789698.
- SCHALL, Christian. Public Interest Litigation concerning Environmental Matters before Human Rights Courts: A Promising Future Concept [article]. *Journal of Environmental Law* [online]. 2008, **20**(3), 417 [cit. 2017-06-06]. ISSN 09528873.
- SCHETTINI, Andrea. Toward a New Paradigm of Human Rights Protection for Indigenous Peoples: A Critical Analysis of the Parameters Established by the Inter-american Court of Human Rights. *Sur: Revista Internacional de Direitos Humanos* [online]. 2012, **9**(17), 59-81 [cit. 2017-06-06]. ISSN 18066445.
- SHELTON, Dinah. Human Rights and the Environment: Jurisprudence of Human Rights Bodies. *Environmental Policy* [online]. 2002, **32**(3/4), 158-167 [cit. 2017-06-06]. ISSN 0378777X.
- SHELTON, DINAH. Nature as a legal person. *Vertigo* [online]. 2015, 1-19 [cit. 2017-06-06]. DOI: 10.4000/vertigo.16188. ISSN 14928442.

- TANAKA, Yoshifumi. Obligations and Liability of Sponsoring States Concerning Activities in the Area: Reflections on the Itlos Advisory Opinion of 1 February 2011. *Netherlands International Law Review (Cambridge University Press)* [online]. 2013, **60**(2), 205-230 [cit. 2017-06-06]. DOI: 10.1017/S0165070X12001167. ISSN 0165070X.
- TUDOR, Steven. Some Implications for Legal Personhood of Extending Legal Rights to Non-Human Animals [article]. *Australian Journal of Legal Philosophy* [online]. 2010, **35**(1), 134 [cit. 2017-06-06]. ISSN 14404982.
- VANČUROVÁ, Marta. *Environmentální práva domorodých národů*. Praha, 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Karolina Žáková, Ph.D.
- VANDERZEE, Lenore. *Green Jurisprudence? The Human Right to a Healthy Environment in the European, Inter-American and African Regional Systems: Paper presented at the annual meeting of the Midwest Political Science Association 67th Annual National Conference*. Chicago, 2009. Dostupné také z: http://citation.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/3/6/4/2/4/pages364242/p364242-1.php
- VINUALES, Jorge E. Contribution of the International Court of Justice to the Development of International Environmental Law: A Contemporary Assessment, The [article]. *Fordham International Law Journal* [online]. 2008, **32**(1), 232 [cit. 2017-06-05]. ISSN 07479395.
- ŽÁKOVSKÁ, K.: Práva domorodých národů jako nástroj ochrany životního prostředí, In: Šturma, P., Žáková, K. a kol. *Studie lidských práv č. 6: Od zákazu diskriminace k ochraně kolektivních práv*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014.

Další publikace

- HOCKMAN, Stephen. *The Case For an International Court for the Environment* [online]. 2011 [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://www.icecoalition.org/s/The-Case-for-an-ICE.pdf>
- *Draft Statute of the International Environmental Agency and the International Court of the Environment presented at the UNCED Conference in Rio de Janeiro, June 1992* [online]. [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://www.icef-court.org/site/attachments/article/50/Draft%20Statute%20of%20the%20International%20Environmental%20Agency%20and%20the%20International%20Court%20of%20the%20Environment%20p.pdf>
- *Draft Protocol for an International Court for the Environment* [online]. 2011 [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://www.icecoalition.org/s/Draft-Protocol-for-an-ICE.pdf>

- *Final Activity Report Human Rights and the Environment* [online]. Štrasburk: Rada Evropy, Steering Committee for Human Rights, 2005- [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=970>, s. 8.
- Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act 2017. The Government of New Zealand.
- Usnesení Evropského parlamentu ze dne 29. září 2011 o vypracování společného postoje EU před zahájením konference Organizace spojených národů o udržitelném rozvoji (Rio+20) [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0430+0+DOC+XML+V0//CS>

Činnost MSD

- Rozsudek MSD ve věci *Corfu Channel (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. People's Republic of Albania)* ze dne 9. dubna 1949
- Rozsudek MSD ve věci *Case Concerning Barcelona Traction, Light, and Power Co., Ltd (Belgium v. Spain)* ze dne 5. února 1970.
- Poradní posudek MSD *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* ze dne 8. července 1996.
- Rozsudek MSD ve věci *Case concerning the Gabcikovo-Nagymaros project (Hungary/Slovakia)* ze dne 25. září 1997.
- Rozsudek MSD ve věci *Case Concerning Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay)* ze dne 20. dubna 2010.
- Příkaz MSD ke spojení řízení ve věci *Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica)* ze dne 17. dubna 2013.
- Rozsudek MSD ve věci *Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening)* ze dne 31. března 2014.
- Rozsudek MSD ve věcech *Certain Activities carried out by Nicaragua in the Border Area a Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River* ze dne 16. prosince 2015.

Činnost ITLOS

- Předběžné opatření ITLOS ve věci *Southern Bluefin Tuna Cases (New Zealand v. Japan; Australia v. Japan)* ze dne 27. srpna 1999.
- Předběžné opatření ITLOS ve věci *The MOX Plant Case (Ireland v. United Kingdom)*, ze dne 3. prosince 2001.
- Předběžné opatření ITLOS ve věci *Case concerning Land Reclamation by Singapore in and around the Straits of Johor (Malaysia v. Singapore)* ze dne 8. října 2003.

- Poradní posudek ITLOS *Responsibilities and Obligations of States Sponsoring Persons and Entities with Respect to Activities in the Area* ze dne 1. února 2011.
- Předběžné opatření ITLOS ve věci *Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary between Ghana and Côte d'Ivoire in the Atlantic Ocean (Ghana/Côte d'Ivoire)* ze dne 25. dubna 2015.

Činnost ESLP

- Rozsudek ESLP ve věci *López Ostra v. Spain* ze dne 9. prosince 1994.
- Rozsudek ESLP ve věci *Hatton and others v. United Kingdom* ze dne 8. července 2003.
- Rozsudek ESLP ve věci *Taşkin and Others v. Turkey* ze dne 30. března 2004.
- Rozsudek ESLP ve věci *Fadeyeva v. Russia* ze dne 9. června 2005.
- Rozsudek ESLP ve věci *Giacomelli v. Italy* ze dne 26. března 2007.
- Rozsudek ESLP ve věci *Băcilă c. Roumanie* ze dne 4. října 2010.
- Rozsudek ESLP ve věci *Dubetska and Others v. Ukraine* ze dne 10. února 2011.
- Rozsudek ESLP ve věci *Herrmann v. Germany* ze dne 26. června 2012.
- Rozsudek ESLP ve věci *Winterstein and Others v. France* ze dne 17. října 2013.

Činnost orgánů ISOLP

- Rezoluce Komise ve věci *Yanomami v. Brazil* ze dne 5. března 1985
- Rozsudek IACHR ve věci *The Mayagna (Sumo) Awas Tingni Community v. Nicaragua* ze dne 31. srpna 2001.
- Rozsudek IACHR *Yakye Axa Indigenous Community v. Paraguay* ze dne 17. června 2005.
- Rozsudek IACHR ve věci *Sawhoyamaxa Indigenous Community v. Paraguay* ze dne 29. března 2006.
- Rozsudek IACHR ve věci *Saramaka People v. Suriname* ze dne 28. listopadu 2007.
- Rozsudek IACHR *The Xákmok Kásek Indigenous Community v. Paraguay* ze dne 24. srpna 2010.
- Rozsudek IACHR ve věci *Kichwa Indigenous People of Sarayaku v. Ecuador* ze dne 27. června 2012.
- Rozsudek IACHR ve věci *The Kaliña and Lokono Peoples v. Suriname* ze dne 25. listopadu 2015.

Internetové zdroje

- ROMANCOV, Michael. Postavení původního obyvatelstva jako velké politické téma současnosti. *Mezinárodní politika* [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012 [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://www.iir.cz/article/postaveni-puvodniho-obyvatelstva-jako-velke-politicke-tema-soucasnosti>
- 47 Member States. *Council of Europe* [online]. Štrasburk [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://www.coe.int/en/web/portal/47-members-states>
- Civil society organizations push for autonomous ASEAN human rights court. *CNN Philippines* [online]. Metro Manila, 2017 [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://cnnphilippines.com/news/2017/04/29/asean-human-rights-civil-society-organizations.html>
- OAS :: Member States. *OAS* [online]. Washington [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: http://www.oas.org/en/member_states/default.asp

Summary

The goal of this thesis is to analyse and understand the developments in international environmental law achieved through judicial activity of international courts. In order to provide useful insights while not reiterating well known past developments, focus is set on the courts' activity in recent years, i.e. from circa 2005 onwards.

The structure of the work is defined by its focus on a handful of bodies most relevant to the topic at hand, which are the International Court of Justice, the International Tribunal for the Law of the Sea, and a duo of human rights protection mechanisms – the European system, represented by the European Court for Human Rights, and the Inter-American system, represented by the Inter-American Commission on Human Rights and the Inter-American Court of Human Rights.

Accordingly, the first chapter presents the general characteristics of judicial activity of these bodies concerning environmental matters, i.e. the issues of inconsistent or lacking jurisdiction and the challenges of respecting environmental interests of parties whether or not the instrument invoked provides for their protection.

The second chapter aims to understand the landmark cases before the ICJ in the present decade so far. The Pulp Mills judgement has been found to be crucial in establishing the performance of an EIA as an obligation binding all states before engaging in activities potentially causing transboundary harm, with the joint cases *Costa Rica v. Nicaragua* and *Nicaragua v. Costa Rica* judgment of 2015 further confirming and specifying this obligation, while the Whaling in the Antarctic case was found to represent a turning point in the ICJ's handling of cases requiring extensive scientific knowledge.

The third chapter, dedicated to the relevant environmental jurisprudence of ITLOS, analyses the Tribunal's 2011 Advisory Opinion regarding seabed utilisation, outlines the developments in specifying the content of the states' obligation of due diligence, including the extension of the obligation to perform an EIA to activities undertaken in areas beyond national jurisdiction, and ITLOS's bold approach towards codifying the precautionary principle as part of the international customary law.

The fourth chapter focuses on the developments in the human rights courts' approach to environmental matters in the continuing absence of norms explicitly guaranteeing the right

of humans to a healthy environment. In case of the ECtHR, the concept of “*Margin of appreciation*”, i.e. the sphere of influence in which a state is allowed to exercise its powers without infringing on the human rights of individuals is analysed, as well as the limits of interpretation of Article 8 of the ECHR, the most often invoked provision with regard to environmental issues. As to the IACoMHR and IACtHR, most attention is directed towards understanding the practice of recognising indigenous communities as subjects of rights, and to the protection of their collective right to property. The links between these concepts and the issues of environmental protection, stemming from the indigenous peoples’ deep connection with their environment are explained.

Conclusions are reached in the fifth chapter, whereupon an overview of certain possible future developments in the role of international courts and international environmental law in general is presented. Special attention is given to the proposals to set up a specialised international court to deal with environmental matters.

Abstrakt

Obsahem této diplomové práce je analýza vývoje mezinárodního práva životního prostředí dosaženého prostřednictvím činnosti mezinárodních soudů, se zaměřením na období cca od roku 2005. Zkoumána je praxe Mezinárodního soudního dvora, Mezinárodního tribunálu pro mořské právo, Evropského soudu pro lidská práva, Inter-americké komise pro lidská práva a Inter-amerického soudu pro lidská práva. První kapitola popisuje základní aspekty jejich činnosti v této oblasti, následující kapitoly se pak věnují každé z uvedených institucí, a analyzují výsledky jejich činnosti. Pozornost je věnována zejména objasňování povinností států a výkladu lidskoprávních norem v souvislosti s ochranou životního prostředí, a vývoj ve způsobech, jakými soudy řeší případy environmentální povahy. Pozornost je též věnována možnosti zřízení specializovaného soudu pro řešení otázek ochrany životního prostředí.

Abstract

The thesis provides an analysis of the developments in international environmental law achieved through judicial activity of international courts from circa 2005 onwards. Analysed is the relevant practice of the International Court of Justice, the International Tribunal for the Law of the Sea, the European Court for Human Rights, the Inter-American Commission on Human Rights and the Inter-American Court of Human Rights. First chapter presents the general characteristics of their judicial activity in this area, while the subsequent chapters deal with each of the institutions, analysing the outcomes of their activity, particularly with regard to specifying obligations of states and the interpretation of human rights in connection with environmental protection, and the developments in the courts' handling of environmental cases. Attention is also given to possible setting up of a specialised international court for the environment.

Název práce v anglickém jazyce

Role of International Courts in Protecting the Environment

Klíčová slova – Keywords

Mezinárodní právo životního prostředí – International Environmental Law

Mezinárodní soudy – International Courts

Judikatura ve věcech práva životního prostředí – Environmental Case Law